

Malla-Inkeri Huhtamo
Solja Kellokoski
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi
Opinnäytetyö, 2019

NUORTEN MÄÄRITELMIÄ ERILAISUUDESTA JA SEN KOHTAAMISESTA

**Kehyksenä Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi kahdeksannen
luokan oppilaille**

TIIVISTELMÄ

Huhtamo, Malla-Inkeri & Kellokoski, Solja. Nuorten määritelmiä erilaisuudesta ja sen kohtaamisesta. Kehyksenä Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi kahdeksannen luokan oppilaille. Helsinki, kevät 2019, 49s, 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön kehyksenä toimi kahdeksannelle luokalle ohjattu Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi. Kurssin tarkoituksena on ehkäistä erilaisuuden pelkoa ja ääriajattelua sekä opettaa nuoria ymmärtämään ja kohtaamaan erilaisia arvoja. Kurssi perustuu Cambridgen yliopiston tutkijoiden kehittämään ja Helsingin kaupungin kanssa yhteistyössä räätälöityyn 13–19-vuotiaiden nuorten ohjelmaan. Työyhteistyökumppanina oli Minun Silmin, Sinun Silmin -hanke, Helsingin kaupunginkanslian Turvallisuus- ja valmiusyksikkö.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi vaikuttaa oppilaiden määritelmiin ja kokemuksiin ihmisistä, jotka he mahdollisesti kokevat erilaiseksi itseensä ja/tai lähipiiriinsä verrattuna. Tarkoituksena oli myös selvittää, millaisia keinoja nuori saa kurssilta tullaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja tuovatko teemahaastattelut lisäymmärrystä menetelmän onnistumisesta. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Ennen ja jälkeen kurssin haastateltiin viisi kahdeksannen luokan oppilasta. Haastattelujen tuloksia verrattiin kurssiin kuuluvien ennen- ja jälkeen -kyselylomakkeiden vastauksiin.

Tulosten mukaan nuorten todella erilaiseksi nimeämä ryhmä ei merkittävästi muuttunut kurssin myötä, mutta kuvaukset näistä erilaisiksi koetuista ihmisistä muuttuivat positiivisempaan suuntaan. Oppilaiden kyky asettua toisen ihmisen asemaan vahvistui. Jokainen haastatteluun osallistunut oppilas sai keinoja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Vastaukset teemahaastatteluissa olivat laajempia kuin kirjallisissa lomakkeissa. Tulevaisuudessa teemahaastattelut toisivat lisäarvoa kurssin vaikuttavuuden selvittämiseen. Tulosten valossa voi todeta, että ohjelma kehittää nuorten monialaista ajattelua ja nuori kykenee ottamaan paremmin huomioon erilaisia näkökulmia sekä arvoja, mikä auttaa vastakkainasettelun ja ääriajattelun ehkäisyssä.

Asiasanat: ehkäisy, erilaisuus, nuoret, ääriajattelu

ABSTRACT

Huhtamo, Malla-Inkeri & Kellokoski, Solja. Youngsters' definitions of difference and of facing it. Framed by I See You See –course for 8th grade students. Spring 2019. 49p. Four appendices. Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services.

The frame of the thesis was I See You See -course which was held for the eighth grade. The course program is designed to prevent fear of difference and extremist thinking. The program helps youngsters to understand and face different values. It is developed by researchers at Cambridge University. In collaboration with Helsinki City the University has tailored the program to a course for 13–19-year old youngsters. The program, Safety and Preparedness Unit of Helsinki City worked as a partner of working life for the thesis.

The aim of the thesis was to find out whether I See You See -program influences the participants' definitions and experiences on people they find different compared to themselves. The aim of the thesis was also to find out if the course gives the youngsters new ways of getting along with different kinds of people. The interviews aimed to gain more information on how well the program works. Interviews were used as the data collection method. Five eight grade students were interviewed before and after the course. The results of the interviews were compared to the answers of the before- and after questionnaires that were a part of the program.

According to the results, the group which was described very different by the youngsters didn't change along the course. However, after the course the youngsters' descriptions of different people were more positive than before. Through the course the students' ability to feel empathy towards different people and to get along with them became better. The outcomes of the interviews were wider than outcomes of the questionnaires. Thus, in the future the interviews would bring more value to surveying the course's effectivity. In conclusion, the course affects the youngsters' integrative complexity thinking. Through the course youngsters' ability of regarding different points of views and values improved. It helps to prevent group-based prejudice and extremist thinking.

Keywords: Preventive, difference, young people, extremist thinking

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	4
2 ERILAISUUDEN KOKEMUS JA ÄÄRIAJATTELU NUORUUDESSA	6
2.1 Nuoruusikä	6
2.2 Erilaisuuden kokeminen nuoruudessa.....	7
2.3 Nuoret ja ääriajattelu.....	9
3 NUORTEN ÄÄRIAJATTELUN EHKÄISY	10
3.1 Ehkäisevä työ kouluissa	10
3.2 ICTThinking©-menetelmä	11
3.3 Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma	12
3.3.1 Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma Suomessa	13
3.3.2 Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman kurssien rakenne.....	15
4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET.....	17
5 AINESTONKERUUMENETELMÄT	19
5.1 Prosessi ja aikataulut.....	19
5.2 Teemahaastattelu.....	20
5.3 Ennen- ja jälkeen-kyselylomake	24
6 TULOKSET	26
6.1 Haastateltavien määrittelyt ja kokemukset erilaisista ihmisistä	26
6.2 Kyselylomakkeiden tulokset kurssin vaikutuksista oppilaan määrittelyyn ja kokemuksiin erilaisista ihmisistä.....	27
6.3 Kurssin antamat keinot erilaisten ihmisten kanssa toimimiseen.....	30
6.4 Haastattelujen ja kyselylomakkeiden vertailua	31
6.5 Yhteenveto tuloksista	32
7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	34
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	39
8.1 Johtopäätökset	39
8.2 Pohdinta	40

8.3 Mitä opimme ja mitä viemme mukanaamme sosiaali-alan työkentälle	44
LÄHTEET	46
LIITE 1. Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin Tiedotelomake	52
LIITE 2. Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin Suostumuslomake	53
LIITE 3. Kurssin ohjelma	54
LIITE 4. Teemahaastattelujen runko ja haastattelukysymykset	55

JOHDANTO

Kahtiajakoisuus, erilaisuuden pelko ja ennakkoluulot ovat yhteiskuntamme kasvavia ongelmia niin yksilön kuin yhteiskunnan näkökulmasta. Ääriajattelu ja radikalisoituminen näkyvät nykypäivänä paljon otsikoissa, mutta todellinen ymmärtämys aiheista voi olla vähäistä. Ääriajattelun ja radikalisoitumisen ehkäisy on koko yhteiskunnan vastuulla. Ehkäisevät työmenetelmät ovat toimivampia kuin seurausten korjaaminen. (Opetushallitus 2018, 3-8.) Nuorten rooli yhteiskunnan polarisoitumisessa on merkittävä. Jotta yhteiskunnan kahtiajakoisuutta voidaan torjua, olisi nuorten hyvä saada lisää tietoa ja toimintamenetelmiä ääriajattelun ja radikalisoitumisen ehkäisemiseksi.

Nuoret ovat merkittävässä asemassa globaalissa päätöksenteossa. Esimerkiksi Yhdistyneet Kansakunnat on ryhtynyt tarkastelemaan nuoria omana erityisenä ryhmänä viimeisten vuosikymmenten aikana. Pihlajamaan (2017) mukaan nuorten kohtaamat haasteet ovat erilaisia verrattuna lapsiin tai aikuisiin. Nuoret ovat mukana niin konfliktinratkaisussa kuin rauhan prosesseissa sekä tärkeässä asemassa tulevaisuuden rakentajina. Ääriajattelusta kumpuava väkivallan uhka Suomessa on vielä pieni, mutta se on kasvanut viime vuosina. Suomessa sisäministeriö painottaa ehkäisevää työtä nuorten parissa radikalisoitumisen torjunnassa (Sisäministeriö. Vastuualueet. Poliisiasiat.).

Opinnäytetyössämme keskitymme mustavalkoisen ajattelun ja erilaisuuden pelon ehkäisemiseen Minun Silmin, Sinun Silmin -hankkeessa. Hanke on yksi toimintamenetelmä vastakkainasettelun ja ääriajattelun torjumisessa. Työyhteistyökumppanimme toimii Minun Silmin, Sinun Silmin -hanke, Helsingin kaupunginkanslian Turvallisuus- ja valmiusyksikkö. Minun Silmin, Sinun Silmin -hanke on Cambridgen yliopiston tutkijoiden kehittämä ja nyt Helsingin kaupungin kanssa yhteistyössä räätälöity ohjelma 13–19-vuotiaille nuorille. Ohjelmaa jalkautetaan Suomen kouluihin ja nuorisotyöhön. Hankkeen ajankohtaisuus on liitettävissä uusimpaan opetussuunnitelmaan, sen ilmiöpohjaiseen opiskeluun, ääriajattelun ehkäisyyn ja globaaliin maailman tilanteeseen (Opetushallitus 2018, 3-8). Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman sivuilla kerrotaan, että ohjel-

man avulla nuori oppii kohtaamaan erilaisia arvoja sekä rakentamaan omaa arvoperustaansa. (Minun Silmin Sinun Silmin. Etusivu.)

Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma pyrkii tukemaan nuorten kehittyvää taitoa toimia yhdessä ja ohjaa nuoria ottamaan huomioon heidän omien toimintojensa seurauksia muihin ihmisiin. Ohjelman avulla opetellaan käyttämään tietoa kriittisesti ja vahvistetaan kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta. Nämä taidot tukevat opetussuunnitelman mukaisia tavoitteita. (Opetushallitus 2014; Portman & Jokela.) Minun Silmin Sinun Silmin -ohjelmassa harjoitellaan konfliktiratkaisutaitoja, jotka edistävät reflektion kehittymistä sekä tunteiden säätelyä. Ohjelman tavoitteena on ehkäistä ääriajattelua. (Portman & Jokela.)

Ohjasimme Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin Helsingissä sijaitsevan koulun kahdeksannelle luokalle. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi käyminen vaikuttaa oppilaiden määritelmiin ja kokemuksiin ihmisistä, jotka he mahdollisesti kokevat erilaiseksi itseensä ja/tai lähipiiriinsä verrattuna. Aineistonkeruu menetelmänä käytimme teemahaastattelua, jossa haastattelimme viisi kurssiin osallistuvaa kahdeksannen luokan oppilasta ennen jälkeen kurssin. Tarkoituksenamme oli myös selvittää, millaisia keinoja nuori saa kurssilta tullakseen toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja tuoko teemahaastattelut lisäymmärrystä menetelmän onnistumisesta. Haastattelujen tuloksia vertailimme Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssiin kuuluviin ennen- ja jälkeen -kyselylomakkeiden tuloksiin. Teemahaastattelujen kautta hanke saa myös lisätietoa vaikuttavuuden jatkotutkimuksia varten.

2 ERILAISUUDEN KOKEMUS JA ÄÄRIAJATTELU NUORUUDESSA

2.1 Nuoruusikä

Nuoruusikä käsittää yksilön kasvun ja kehityksen lapsuudesta nuoreen aikuisuuteen (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 562). Nuoren elämässä muutoksia tapahtuu nopeammin ja laaja-alaisemmin kuin missään muussa iässä. Fyysinen, psyykinen ja seksuaalinen kehitys on nopeaa ja tunne-elämän myrskyiltä ei nuori voi säästyä. Nuori itsenäistyy, moraali kehittyy ja nuori rakentaa omaa arvomaailmaansa. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 562-564; Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhemmille. Lapsen kasvu ja kehitys. 2017) Nuoruusiän määritelmä vaihtelee kontekstin mukaan. Suomen laissa nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta ihmistä (L1285/2016 3. §). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee nuoruusiän kehitysvaiheiden mukaan eli varhais-, keski- ja myöhäisnuoruudeksi (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Mielenterveys).

Varhaisnuoruudessa 12–14-vuotiaana käydään läpi nopeita fyysisiä muutoksia ja mielialojen sekä ihmissuhteiden vaihteluita. Keskinuoruudessa 15–17-vuotiaana nuori kykenee paremmin suunnittelemaan omaa toimintaansa ja hallitsemaan käytöksensä ailahteluita. Myöhäisnuoruudessa noin 18–22-vuotiaana luonteenpiirteet ja käyttäytyminen alkavat vakiintua ja nuoren kiinnostus yhteiskuntaa kohtaan on aktiivisempaa. Aivot kehittyvät voimakkaasti koko nuoruusiän. Käyttäytymisen säätely, tunteiden tunnistaminen ja oman toiminnan suunnitelmallinen ohjaus kehittyvät aikuisikään asti. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 562-564; THL. Aiheet. Mielenterveys.)

Keskinuoruudessa nuori oppii käyttämään abstrakteja käsitteitä ja ajattelu jäsentyy entisestään. Keskinuoruudessa on tyypillistä erilaisten arvojen ja ideologioiden pohtiminen kriittisesti, jolloin pidetään tiukasti kiinni omista näkemyksistään. Asiat ovat joko oikein tai väärin ja nuoren ajattelu on usein mustavalkoista ja ehdotonta. Murrosikäinen on etsijä, kodin ulkopuoliset mallit ja ikätoverit tarjoavat nuorelle vaihtoehtoja elämäntapojen ja arvojen tarkastelussa, joihin nuori voi sitoutua. Nuoren ongelmanratkaisukyky kehittyy ja monimutkaisten päätel-

mien ja johtopäätösten rakentaminen mahdollistuu. (Aalberg 2016, 36-39; Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhemmille. Lapsen kasvu ja kehitys 2017.)

Ajattelun kehitys vaikuttaa nuoren moraalisten kysymysten jäsentelyyn. Noin 15-vuotiaana nuori alkaa ajatella asioita niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta. Moraaliajattelun kehitys jatkuu varhaisesta nuoruudesta aikuisuuteen asti. Kehitykseen vaikuttavat tilanteet, joissa nuori joutuu sovittamaan yhteen erilaisia näkökulmia, ottamaan vastuuta, sekä tekemään oikeudenmukaisia ratkaisuja. Konkreettisella tasolla moraalijattelua kehittävät arjen tilanteet kaveriporukassa, perheessä ja oppilaitosympäristössä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhemmille. Lapsen kasvu ja kehitys 2017.) Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi on suunnattu 13-19-vuotiaille nuorille. Tässä opinnäytetyössä olemme rajanneet nuoret 13-19-vuotiaisiin ja erityisesti kahdeksaluokkalaisiin, sillä ohjaamme kurssin nuoret olivat kahdeksannella luokalla ja haastattelemamme oppilaat 13-15-vuotiaita.

2.2 Erilaisuuden kokeminen nuoruudessa

Nuoruusiässä itsetietoisuus lisääntyy. Nuori miettii kavereiden hyväksyntää ja pohtii itseään ja omaa erilaisuuttaan suhteessa muihin. (Nurmi ym. 2014.) Suomen sanakirja määrittelee erilaisuuden sanalla erilainen eli se eroaa toisesta tai toisista, on toisenlainen, muunlainen tai uusi (Nurmi 2009, 95). Sana erilaisuus on määritelty kielitoimiston sanakirjassa näin: erilaaisuus, ero, eroavuus, poikkeavuus eli erilainen seikka, piirre tai muu sellainen (Grönros ym. 2006, 145). Erilaisuuteen voi liittyä negatiivisia tunteita varsinkin nuoruudessa, jolloin identiteettiä rakennetaan (Nurmi ym. 2014). Arvot ohjaavat sitä, mitä ihminen ja yhteisö pitävät oikeana ja arvostettavana (Ojanen 2011, 7). Erilaisuutta voidaan myös pelätä. Pelko voi johtua ennakkoluuloista ja stereotyyppioista. Ennakkoluuloilla tarkoitetaan näkemyksiä asioista tai ihmisistä ilman faktatietoja tai tarkempaa tutustumista niihin. Ennakkoluulot ja stereotyyppit voivat usein johtua tietämättömyydestä ja muodostuvat yksipuolisista näkökulmista. (Peda.net. Uskonto 9: Lähimmäinen & vastuu.) Pelko erilaisuudesta, ennakkoluulot ja arvot

vaikuttavat asenteisiin erilaisia ihmisiä ja yhteisöjä kohtaan ja saattavat johtaa ääriajatteluun, rasismiin tai syrjintään.

Sosiaalisella kiinnittymisellä on tärkeä rooli nuoren elämässä: halutaan kuulua porukkaan eikä mielellään erottua valtavirrasta (Sinkkonen 2010, 57–58). Ryhmään kuuluminen on nuorelle tärkeää ja se vaikuttaa nuoren identiteetin kehittymiseen (Aalberg 2016, 36-39). Vuorovaikutustaitojen oppiminen rakentaa nuoren persoonallisuutta. Vuorovaikutustaidot luovat nuorten välille ystävyyttä, lisäävät ryhmien kiinteyttä ja luovat myönteisiä asenteita. Vertaisryhmien merkitys kasvaa nuoruus iässä entistä enemmän, ja niiden ulkopuolelle jääminen voi aiheuttaa ongelmia sosiaalisessa kiinnittymisessä. Monet yhteisöt ja ryhmät, joihin nuoret kuuluvat, muovaavat nuoren identiteettiä. (Huopalainen 2009, 8.) Sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttaa ihmisen tapaan suhtautua muihin ihmisiin. Nuoren kannalta ryhmäytyminen vaikuttaa hyvinvointiin ja sosiaaliseen kiinnittymiseen. Ryhmäytymisellä tarkoitetaan ryhmän kiinteyden vahvistamista erilaisten harjoitteiden avulla. Ryhmäytymisessä ryhmän turvallisuutta kasvatetaan vaiheittain erilaisten toiminnallisten tehtävien avulla. (Huopalainen 2009, 18.)

Nuori toimii tavalla, jolla pyrkii varmistamaan ryhmän hyväksynnän. Nuori voi pyrkiä samaistumaan ryhmään niin paljon, että unohtaa jopa hetkellisesti kehitysvaiheeseen kuuluvan kaiken kyseenalaistamisen. Ryhmä, johon nuori kuuluu, voi tukea nuorta toimintaan, jota tämä ei yksin uskaltaisi toteuttaa. Nuori tarvitsee ryhmään kuulumista eräänlaisena välivaiheena, mutta samalla nuorella on pyrkimys itsenäisyyteen, henkilökohtaiseen kehitykseen ja kasvuun. (Aalberg 2016, 36-39.) Ryhmä vaikuttaa nuoren erilaisuuden kokemiseen, ryhmäytymisellä on suuri vaikutus siihen, onko erilaisuuden kokeminen positiivista vai negatiivista. (Huopalainen 2009, 26). Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin toiminnallisilla ryhmäharjoituksilla pyritään vahvistamaan nuorten positiivista kokemusta erilaisuudesta ja sen kohtaamisesta.

2.3 Nuoret ja ääriajattelu

Nuoruuteen kuuluu tietynlainen radikaalikäytös ja kapinointi, joka on osa luonnollista nuoruuteen kuuluvaa kehitystä (Benjamin: 2018). Nuoruusiässä arvot ovat vielä keskeneräisiä ja ne voivat olla ehdottomia ja mustavalkoisia. Etsiessään arvojaan nuori voi sitoutua erilaisiin aatteisiin ehdottomasti. (Erkko & Hannukkala 2013, 201.) Ääriajattelulla tarkoitetaan väkivallan käyttöä, sillä uhkausta tai sen oikeuttamista ideologialla perustellen (Opetushallitus 2018, 5). Etenkin nuoruudessa yhteenkuuluvuuden tunne ja sen kokeminen ovat tärkeää. Polarisoituminen eli kahtiajakoisuus vaikuttaa ryhmän ajatteluun ja päätöksiin. Ryhmäpaine voi aiheuttaa sen, että ryhmässä tehdään jyrkempiä tai maltillisempia päätöksiä kuin yksilö tekisi ilman ryhmää, ja näin haetaan ryhmän hyväksyntää. (Viestintätieteiden laitos. Ryhmäviestinnän perusteet. Työskentely.) Koska nuoren henkinen ja fyysinen kasvu on vasta kehitysvaiheessa ja nuoruusikään kuuluu kapinointia, nuori voi ajautua aikuista helpommin ääriajatteluun. Lapsiasiavaltuutettu on tuonut esiin huolen nuorten ääriajattelusta. Hänen mukaansa lasten ja nuorten ääriajattelu tulee kohdata heidän omassa ympäristössään ennen kuin ääriajattelusta kehittyy verkostoja tai liikkeitä (Opetushallitus 2018, 5).

Ei ole yhtä syytä, miksi nuori voi ajautua ääriajatteluun. Sosioekonominen tausta ei takaa nuoren ajattelun suuntaa, vaikka syrjäytyneet nuoret ovatkin suuremmissa riskissä liittyä ääriajatteluliikkeisiin. Erilaisuuden pelko ja erilaisuuden yksilölliset kokemukset voivat osaltaan johtaa konflikteihin ja jopa ääriajatteluun (Minun Silmin Sinun Silmin. Etusivu. Ohjelma.). Opetushallituksen (2018, 5-6) mukaan tulee huomioida syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet sekä kansuomalaisten että maahanmuuttajien parissa. Minun Silmin, Sinun Silmin -hanke toimii yhtenä työvälineenä nuorten vihapuheen ja ääriajattelun torjumisessa. Hankkeen tavoitteena on jalkauttaa ohjelmaa mahdollisimman laajasti nuorten pariin. (Portman & Jokela.)

3 NUORTEN ÄÄRIAJATTELUN EHKÄISY

3.1 Ehkäisevä työ kouluissa

Suomen hallituksen tavoitteena on, että Suomi on vuoteen 2025 mennessä kansainvälinen, avoin ja kulttuuriltaan rikas maa (Sisäministeriö 2016, 15). Yhteiskunnan nopeat muutokset, pakolaiskriisit ja taloudellinen epävarmuus ovat luoneet pohjaa niin Suomessa kuin muualla Euroopassa vihamieliselle kielenkäytölle ja ääriajattelulle. Syrjintä, ulkopuolisuuden kokemukset, koulunkäynnin keskeyttäminen, opiskelupohjan puuttuminen ja rasismi voivat altistaa nuoria ääriajattelun vaikutteille. Nuoren elämässä ääriliike voi olla ensimmäinen yhteisö, jossa hän kokee saavansa arvostusta. (Opetushallitus 2018, 3.) Opetushallitus linjaa koulun roolia huomattavana yhteiskunnallisena kasvattajana. Tasa-arvo, demokratia ja ihmisuus ovat uusissa perusopetuksen opetussuunnitelmissa keskeisinä arvoina ja tavoitteina. Koulujen tehtävänä on opettaa kulttuurien välistä ymmärrystä, rauhanomaisia konfliktien ratkaisutaitoja ja halua ymmärtää toista. Näitä taitoja pyritään opettelemaan myös Minun Silmin, Sinun Silmin -kursseilla toiminnallisten harjoitusten avulla. (Opetushallitus 2018, 10.; Minun Silmin, Sinun Silmin. Etusivu.; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15-20.)

Ääriajattelun ja radikalisoitumisen torjuminen on ajankohtainen tavoite koko yhteiskunnassa ja sen eteen tehdään työtä koko ajan. Sisäministeriön kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ehkäisyn toimenpideohjelman yksi tavoitteista oli, etteivät nuoret liity väkivaltaisiin ääriilikkeisiin tai ryhmiin vaan että he kokisivat pystyvänsä vaikuttamaan päätöksentekoon ja yhteiskuntaan laillisin keinoin. (Sisäministeriö 2016, 15.) Opettajat ja nuorisjärjestöt tekevät ehkäisevää työtä poliisin ja muiden toimijoiden kanssa (Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018). Esimerkiksi UNESCO, Euroopan neuvosto ja Opetushallitus ovat julkaisseet erilaisia oppaita, joissa on tietoa radikalisoitumisesta ja sen ehkäisystä. Näitä ovat esimerkiksi Rakentavaa vuorovaikutusta -opas, Opettajan opas väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyyteen sekä Merkityksellinen Suomessa -ohjelma. (Opetushallitus 2018, 18.)

Opetushallituksen ylläpitämän opetuksen ja oppimisen sekä niiden tueksi kehitellyn verkkosivun Edu.fi mukaan Suomen kouluissa voidaan hyödyntää erilaisia hankkeita ja projekteja kuten Verso, Ahtisaari-päivät, KiVa-koulu ja Koulu vailla vertaa. Edellä mainitut liittyvät kaikki ”Gloaalikasvatus ja kestävän kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä” -projektiin, jonka tarkoituksena on herätellä ihmisiä maailman eri todellisuuksille tavoitteena ihmisoikeuksia, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa kunnioittava maailma. (EDU.fi. Yleissivistäväkoulutus. Oppilaan tuki.) Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman avulla pyritään myös torjumaan ryhmäperusteisia vastakkainasetteluja ja lisäämään nuorten ennakkoluulottomuutta (Jokela & Portman 2018).

3.2 ICThinking©-menetelmä

Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma perustuu ICThinking©-menetelmään, jonka yhtenä tavoitteena on ääriajattelun ehkäisy. ICThinking©-menetelmä pohjautuu Peter Suedfeldin ja Phillip Tetlockin vuonna 1977 kehittämään teoriaan ajattelun rakenteen monialaisuudesta eli Integrative complexity- IC. (ResearchGate. Integrative Complexity of Communication in International Crisis. 171–173 i.a). Integrative Complexity (IC) tarkoittaa suomeksi monialaista ajattelua. Monialainen ajattelu koostuu kyvystä havaita monia näkökulmia ja ulottuvuuksia käsillä olevista asioista ja yhdistää niitä toisiinsa joustavaksi kokonaisuudeksi. Monialainen ajattelu on kykyä katsoa asioita toisen silmin ja siten se vaikuttaa moraalisiin, myötätuntoon ja eettisyyteen. (Portman & Jokela 2018.) Ajattelun monialaisuus eli IC on tasolla yksi, kun ihminen ei kykene tekemään yhteistyötä eikä kunnioita muiden näkökulmia. Kun IC taso nousee kolmeen, ihmisellä on lisääntyviä kykyjä tehdä yhteistyötä muiden näkökulmia kunnioittaen. Rauhanomaiset ratkaisut konflikteihin tulevat näin todennäköisemmiksi. Kun IC on tasolla viisi, ajattelun monialaisuus on rakenteellinen. Tällöin ihminen sisällyttää toisten näkökulmia ja arvoja omaan ajattelun rakenteeseen. (Portman & Jokela 2018.)

ICThinking©-menetelmän kehittäminen jatkui vuonna 2006, kun Cambridgen yliopiston tohtori Sara Savage, tohtori Eolene Boyd-MacMillan, tohtori Jose Liht

ja Anjum Khan näkivät tarpeen löytää ratkaisukeinoja eri ryhmien konfliktien välille. ICThinking©-menetelmän avulla edistettiin ääriajattelun estämistä. Menetelmän avulla kehitettiin ”Being Muslim, Being British” - ja ”I SEE Scotland” -projektit, joissa pyrittiin ehkäisemään uskonnollisten ryhmittymien vastakkainasettelua ja väkivaltaisia yhteenottoja. Tämän jälkeen ICThinking©-menetelmää on kehitetty edelleen ja räätälöity eri ryhmien tarpeiden mukaan. Menetelmä tarjoaa empiirisesti päteviä ohjelmia, jotka koostuvat kokemuksellisista ryhmäharjoituksista (Boyd-MacMillan, Campbell, Furey 2016, 122). Ohjelmien avulla osallistujat voivat olla uskollisia omille arvoilleen, mutta pyrkivät samalla huomiomaan muita eriäviä näkökulmia ja samalla löytämään uusia yhteisiä ratkaisuja yhteisen hyvän vuoksi (ICThinking©, research base).

ICThinking©-menetelmään pohjautuvat ohjelmat ovat tieteellisesti tutkittuja. Niitä on tutkittu vertaamalla osallistujien vastauksia ennen kurssin alkua ja sen jälkeen eri aikajaksojen välein. Tämä antaa arviointikehyksen, jota tuetaan vuosikymmenien mittaisella kulttuurien välisellä tutkimuksella. (Suedfeld 2010, 1–3.) ICThinking©-menetelmä on levinnyt kymmeniin eri yhteisöihin ja useisiin eri maihin. Menetelmää käytetään esimerkiksi kehitysyhteistyössä sekä koulutus-, ammatti- ja terveysterveystieteissä. Kyseinen menetelmä on kansainvälisesti suojattu interventio ja koulutusohjelma. ICThinking©-menetelmää on tuloksellisesti sovellettu eri-ikäisille ja eri kohderyhmille muun muassa Englannissa, Skotlannissa, Keniassa ja Bosniassa. (ICThinking©, research base.) Cambridgen yliopiston tutkijat ja Helsingin kaupunki ovat räätälöineet tästä menetelmästä Suomeen sopivan Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman erityisesti nuorisotyöhön ja koulumaailman tarpeisiin. Ohjelma on tähän asti toiminut Suomessa pilottihankkeena, jota nyt jalkautetaan muun muassa Helsingin kouluihin. (Portman & Jokela 2018.)

3.3 Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma

ICThinking©-menetelmään perustuva Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma on ajankohtainen. Euroopassa tapahtuvat suuret muuttoliikkeet aiheuttavat osaltaan konflikteja ja köyhyyttä sekä poliittisten puolueiden välisiä ristiriitoja ja radi-

kalisoitumista. (University of Cambridge. Tools resolving global conflict.) Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma tarjoaa ennakkoneuvottelustrategioita konfliktien ja arvojen törmäyskohtien ratkaisemiseen (Portman & Jokela 2018). Tutkimusten mukaan monialaiseen ajatteluun voidaan vaikuttaa luultua enemmän; tiedon, keskustelun ja kokemusten myötä. (Myyry 2002, 386). Tähän myös Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma pyrkii nuorten kanssa.

Ajattelun monialaisuus tarkoittaa sitä, kuinka suhtaudumme tai reagoimme erilaisuuteen. Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssien interventioissa kokeillaan mustavalkoajattelua turvallisessa ympäristössä roolien avulla ja pohditaan, miltä se tuntuu. Tämän avulla voidaan oppia kunnioittamaan erilaisuutta ja ymmärtämään eri taustan omaavia ihmisiä. (Boyd-MacMillan, Campbell & Furey 2016, 116–117.) Osallistujat opettelevat tunnistamaan, miltä tuntuu, kun monialainen ajattelu alkaa kehittyä ja sitä, mikä on luonteenomaista mustavalkoajattelulle ja monialaiselle ajattelulle. Moniaistiset interventiot koskettavat koko ihmisen luontoa ja tietoisuutta. (Liht & Savage 2013, 60–61.)

Tutkimukset osoittavat valmistelemattoman dialogin voivan pahentaa konfliktia (Kelman & Fisher 2003, 321). Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman ennakkoneuvottelustrategioilla ei pyritä ratkaisemaan kiistaa vaan tunnistamaan yhteinen perusta luottamukselle ja löytämään keskenään yhteydessä olevia arvoja (Minun silmin Sinun silmin. Ohjelma. Tapaamiskertojen sisältö). Näitä taitoja nuoret harjoittelevat Minun Silmin, Sinun Silmin -kursseilla arjen tilanteita varten. Tutkimukset osoittavat, että rauhanomaiset ratkaisut ovat sitä todennäköisempiä, mitä monialaisempaa ajattelu on (Liht & Savage 2013, 46–47).

3.3.1 Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma Suomessa

Suomessa Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman tavoitteena on vähentää konflikteja, jotka syntyvät esimerkiksi rasismista ja erilaisuuden pelosta. Kursseilla opetellaan konkreettisia toiminnan ja ajattelun välineitä konfliktien ja arjen tilanteiden kohtaamiseen ja niiden ratkaisemiseen väkivallattomasti. Kurssin tavoitteena on huomata, että erilaisten näkökulmien kunnioittaminen voi auttaa kehit-

tämään neuvottelutaitoja sekä edistää yhteistä päätöksentekoa. Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman avulla pyritään vaikuttamaan mustavalkoiseen ääriajatteluun ja edistämään vuoropuhelua, dialogia, sekä tuetaan demokratiakasvatusta. (Minun Silmin, Sinun Silmin. Etusivu.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa painotetaan arvokasvatuksen merkitystä. Oppilaita pyritään ohjaamaan ja tunnistamaan kohtaamiaan arvoja sekä rakentamaan omaa yksilöllistä arvoperustaansa. Arvokeskustelu on rakentavan vuorovaikutuksen perusta. (Opetushallitus. 2014, 15.) Minun Silmin, Sinun Silmin -kursseilla käytetään esimerkiksi monia arvojanoja, joissa ei ole oikeita eikä väärä vastauksia, mutta nuori joutuu pohtimaan syitä, miksi asettuu arvojanalle seisomaan tiettyyn kohtaan. Janalla voi esimerkiksi huomata, kuinka toinen perustelee samalla tavalla kohtansa valintaa ja seisoo silti aivan eri kohdassa janaa. Kun taas samalla kohdalla arvojanaa seisovien näkökulmien takana olevat arvot voivat olla täysin erilaiset. Näin pyritään huomaamaan arvojen välisiä jännitteitä ja niiden mahdollista yhteyttä. Kahden arvon välisen ristiriidan kokeminen motivoi yksilöä miettimään, miten erilaisia arvoja voisi ymmärtää ja huomioida. Myyrin (2002, 386) mukaan arvotyyppit vaikuttavat yksilön tekemiin ratkaisuihin. Yksinkertaistettuna ohjelman ajatus on oppia näkemään maailmaa toisten silmin (Minun Silmin Sinun Silmin. Ohjelma. Tapaamiskertojen sisältö).

Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman harjoitukset ovat toiminnallisia. Toiminnallisuus tukee ajattelun kehollista puolta. Kehollisen tietoisuuden tarkoituksena on auttaa tunnistamaan omia reaktioita, sillä ajattelu koskee kehoa ja tunteita, ei vain mieltä. Tämä vaikuttaa siihen, millaisena me näemme maailman. (Boyd-MacMillan, Campbell, Furey 2016, 122.) Cambridgen Yliopiston tutkijoiden mukaan ohjelman läpikäyneet ovat oppineet kykyjä hallita fyysisiä reaktioitaan, ajatuksiaan ja tunteitaan yhteiskunnallisesti hyödyllisin tavoin (University of Cambridge. Enterprise. Tools for resolving global conflict 2016). Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman avulla pyritään opettelemaan aktiivista kuuntelua ja empatian merkitystä konfliktitilanteissa. Ohjelmassa opetellaan käytännön taitoja erilaisuuden hyväksymiseen ja näkemään asioiden laajempi yhteys. (Portman & Jokela, 2018; Minun Silmin, Sinun Silmin. Etusivu.)

3.3.2 Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman kurssien rakenne

Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin kahdeksan ohjauskertaa on harkiten valmiiksi käsikirjoitettu. Kurssien ohjaajina toimitaan pareittain. Ohjaajat ovat koulutettuja ja itse kurssin ja ohjaajakoulutuksen käyneitä. Ohjaajien on kyettävä sisäistämään ohjauskertojen tavoitteet sisältöineen sekä pyrittävä motivoimaan osallistujat heittäytymään rooleihin ja lähtemään liikkeelle. Ohjaajien on tärkeää varmistaa ja ylläpitää ryhmää turvallisenä paikkana kaikille osallistujille. (Jokela & Portman 2018.) Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin jokainen tapaamiskerta noudattaa ABCD-rakennetta. Tämä tarkoittaa, että joka kerta kurssilla on alussa yhteinen lähtökohta (A), sitten lähtökohta törmäytetään (B), minkä jälkeen se eriytetään (C). Viimeiseksi tulee monialaisen ajattelun integraatio eli etsitään yhdessä ratkaisuja (D). (Portman, 2018.) Jokainen Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin tapaamiskerta kestää yhden oppitunnin verran eli 75 minuuttia. Tapaamiskerroilla heittäydytään erilaisiin ilmiöihin ja aiheisiin roolien kautta. Kurssin ohjaajat toimivat kurssin ohjaajien käsikirjaa seuraten. Tämä ohjaajan opas on tekijäoikeuden suojaama, eikä siis julkisesti saatavilla.

Ensimmäisen tapaamiskerran aiheena on sosiaalisuus. Tapaamiskerralla tarkastellaan yhteisöön kuulumista, yksilön ja yhteisön välisiä jännitteitä ja empatiaa. Tällä tapaamiskerralla osallistujat täyttävät myös kurssiin kuuluvan kyselylomakkeen, jonka avulla hanke tutkii kurssin vaikuttavuutta sekä monialaisen ajattelun kehittymistä. Toisen tapaamiskerran aiheena on sisä- ja ulkoryhmä, eli "me" ja "he". Tällöin tarkastellaan, miten erilaiset ryhmät, ryhmien arvot ja päätöksentekotavat muodostuvat. Kolmannen tapaamisen aiheena on ihmiskunnan matka, jolloin tarkastellaan, keitä me olemme ja katsotaan elämässä tapahtuvia muutoksia. Konfliktit ja rauha ovat neljännen tapaamiskerran aiheena. Silloin harjoitellaan sovittelun taitoja ja anteeksiantoa. (Minun Silmin, Sinun Silmin. Etusivu. Ohjelma.)

Viidennellä tapaamiskerralla tarkastellaan tunteita, ryhmärajoja ja suhteita. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus ovat kuudennen kerran aiheina. Seitsemännellä tapaamiskerralla pohditaan, kuinka sanat vaikuttavat meihin ja tunteisiimme.

Kahdeksannella tapaamiskerralla osallistujat esittelevät loppuprojektinsa, joita he valmistelevat edeltävällä tapaamiskerralla sekä opettelevat, miten mustavalkoisesta ajattelusta tulee monialaista. Viimeisellä kerralla kurssin osallistujat täyttävät myös jälkeenkyselylomakkeen. (Minun Silmin, Sinun Silmin. Etusivu. Ohjelma.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyömme kehyksenä toimi ohjaamamme Minun Silmin, Sinun Silmin kurssi Helsingissä sijaitsevan koulun kahdeksannelle luokalle. Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi tähtää ryhmäperustaisten vastakkainasettelujen purkamiseen ja kurssin tavoitteena on vähentää konflikteja, jotka voivat syntyä erilaisuuden pelosta ja arvoriidoista. Opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää, miten oppilaat kokivat Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin vaikuttaneen heidän määritelmiin ja kokemuksiin ihmisistä, jotka he mahdollisesti kokevat erilaisiksi itseensä ja/tai lähipiiriinsä verrattuna. Toisena tavoitteena oli selvittää, millaisia keinoja nuori saa kurssilta tullakseen toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Kolmanneksi pyrimme selvittämään, millaista lisäymmärrystä teema-haastattelut tuovat Minun Silmin, Sinun Silmin -menetelmän onnistumisesta kyselylomakkeiden antamaan tietoon verrattuna.

Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin sisältöön kuuluvat ennen- ja jälkeenkyselylomakkeet, joita käytetään ohjelman vaikuttavuuden arviointiin. Lomakkeet ovat hankkeen laatimia. Kyselylomakkeet sisältävät avoimia kysymyksiä, joilla selvitetään osallistujan ryhmä, johon osallistuja tuntee kuuluvansa, ja osallistujan todella erilaiseksi kokema ryhmä itseensä ja/tai perheeseensä ja/tai ystäviinsä verrattuna. Avoimilla kysymyksillä pyydetään vastaajaa myös kuvailemaan näitä ryhmiä. Lomakkeissa on myös väittämiä, joissa vastaajaa pyydetään valitsemaan häneen itseensä sopivin vaihtoehto. Hypoteesina oli, että nuori antaa laajemmat vastaukset teemahaastatteluihin kuin kirjallisten lomakkeiden vastauksiin. Vertailemalla suullisia teemahaastatteluja ja kirjallisia kyselylomakkeita pyrimme selvittämään, pitääkö oletus paikkansa. Tässä opinnäytetyössä keskitymme vain kurssin käyneiden haastattelujen sekä ennen- ja jälkeenkyselylomakkeiden samankaltaisten kysymysten vastauksiin ja niiden antamiin tuloksiin. Teemahaastatteluja kurssin mahdollisesta vaikutuksista ei ole ennen tehty. Teemahaastattelut ja ennen- ja jälkeen -kyselylomakkeet tukevat ohjelman vaikuttavuuden jatkotutkimuksia eri näkökulmista.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin käyminen vaikuttaa oppilaan määrittelyyn ja kokemukseen erilaisista ihmisistä?
2. Millaisia keinoja oppilas saa Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssilta tullaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa?
3. Millaista ymmärrystä teemahaastattelut tuovat Minun Silmin, Sinun Silmin -menetelmän onnistumisesta kyselylomakkeiden antamaan tietoon verrattuna?

5 AINESTONKERUUMENETELMÄT

5.1 Prosessi ja aikataulut

Aloitimme Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin suunnittelun yhteydenotolla helsinkiläisen yläkoulun apulaisrehtoriin. Kyseinen koulu oli kiinnostunut uudesta toimintamenetelmästä. Yhteisessä tapaamisessa sovimme kurssin alustavat päivämäärät ja tilat, jotka vielä varmistettiin aineopettajilta. Kurssin osallistujaluokaksi valikoitui koulun ehdotuksesta kahdeksaluokka, jonka oppilaiden vanhemmille lähetettiin suostumuslomake kurssista (Liite 1 & Liite 2). Kurssin kahdeksan tapaamiskertaa ajoittuivat 29.11.2018-14.01.2019 väliselle ajalle, johon sisältyi koulujen joululoma (Liite 3). Kurssin tutkittu vaikutus tapahtuu viiveellä ja olikin hyvä, että viikossa oli maksimissaan kaksi tapaamiskertaa, jotta kurssin harjoitukset syventyisivät kehon tunnemuistiin ja ajatteluun.

Sovimme koulussa työskentelevän koulunkäyntiavustaja kanssa, joka itsekkin on Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin käynyt, että hän tulisi toimimaan meidän apuohjaajanamme kurssin ajan. Työyhteistyökumppanimme Minun Silmin, Sinun Silmin -hanke toivoi meiltä jatkotutkimuksia varten verrokkiryhmän haastattelua samaisilla ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeilla materiaaliksi ohjelman jatkotutkimuksiin. Järjestimme verrokkiryhmän samasta koulusta. Verrokkiryhmällä tarkoitetaan ryhmää, joka ei osallistu kurssiin. Verrokkiryhmä oli kurssin oppilaiden kanssa samaa ikäluokkaa eli kahdeksannella luokalla. Toteutimme ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeen verrokkiryhmälle 14.11.2018 ja 29.01.2019. Verrokkiryhmän kyselylomakkeita emme käytä opinnäytetyössä, mutta saimme sen organisoinnista hyvää harjoitusta varsinaisen kurssin kyselylomakkeiden täytön ohjaamiseen.

Haastattelimme viittä varsinaiseen kurssiin osallistuvaa oppilasta ennen ja jälkeen kurssin. Olimme sopineet koulun kanssa, että käymme esittäytymässä luokalle ja kertomassa lyhyesti Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssista ja että samalla tekisimme teemahaastattelut viidelle vapaaehtoiselle ennen kurssin aloittamista. Vapaaehtoiset viisi nuorta löytyivät helposti ja heistä jokainen sai luvan

huoltajaltaan teemahaastatteluun. Huoltajille meni myös tieto, että haastattelut äänitetään, mihin haastattelua käytetään ja ettei haastateltavien nimiä julkaista. Koulunkäyntiavustaja oli oppilaille tuttu, joten hänen läsnäolonsa ja kurssiin osallistumisen tarkoitus oli antaa oppilaille tarvittaessa tukea ja luoda omalta osaltaan ilmapiiristä rento ja turvallinen. Koulunkäyntiavustajan apu oli merkittävä tilojen varaamisessa, tavaroiden kuljettamisessa, poissaolojen tiedottamisessa ja muissa käytännön järjestelyissä.

Opinnäytetyötämme varten olisimme voineet havainnoida ja haastatella kurssin kävijöitä ulkopuolisina toimijoina. Koska kurssin ohjaaminen tukee hankkeen pohjatiedon ja käytännön syvällistä omaksumista sekä meidän ammatillista kasvuamme, päätimme itse käydä kurssin ja kouluttautua sen ohjaajiksi. Koska hanke on uusi Suomessa, halusimme olla mukana sen jalkauttamisessa ja näin myös kokea ja oppia uudesta työskentelymenetelmästä mahdollisimman laajasti.

5.2 Teemahaastattelu

Opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmänä käytimme haastattelua. Haastattelu sopii aineistonkeruumenetelmäksi, jos tutkittavana ovat esimerkiksi mielipiteet, käyttäytyminen tai aihe, josta ei tiedetä paljoa. (Kananen 2015, 143.) Haastattelu sopii aineistonkeruumenetelmäksi myös silloin, kun ihminen nähdään tutkimustilanteessa subjektina, aktiivisena osapuolena (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Käytimme haastatteluissa puolistrukturoitua mallia, jota voidaan myös kutsua teemahaastatteluksi. Haastattelussa kysymyksemme (Liite 4) olivat kaikille samat ja haastateltavat vastasivat niihin omin sanoin. Teemahaastattelu huomioi vuorovaikutuksen merkityksen ihmisten tulkintoihin ja antaa tilaa vapaalle puheelle. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48; Honkatukia 2018, 149-168) Teemahaastattelussa haastattelut tehdään yleensä kasvotusten, mikä helpottaa keskustelua ilmiöön liittyvistä uusista kysymyksistä tai asioista (Kananen 2015, 148). Menetelmänä haastattelu on joustava ja sopii moniin erilaisiin tutkimustarpeisiin.

Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman teemoihin haastattelu sopii hyvin, sillä sen avulla haastateltavan puhe voidaan sijoittaa laajempaan kontekstiin. Haastateltavan vapaamuotoiset suulliset vastaukset ovat helpompi sisällyttää kurssin teemoihin ja tutkittavaan aiheeseen. Tutkimuksen aihe voi tuottaa monitahoisia vastauksia, jolloin haastattelu antaa tilaa syventäville näkökulmille ja tarkentaville kysymyksille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35; Honkatukia 2018, 149-168) Tarkoituksenamme oli selvittää vaikuttaako Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi haastateltavien määritelmiin ja kokemuksiin ihmisistä, jotka he mahdollisesti kokevat erilaiseksi itseensä ja lähipiiriinsä verrattuna. Haastattelimme viisi kurssiin osallistujaa ennen kurssin alkua ja kurssin jälkeen. Koska Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin tarkoituksena on ehkäistä ryhmäperustaisia vastakkainasetteluja, pohjautuvat haastattelukysymyksemme näihin teemoihin. (Liite 4.) Haastattelujen teemarungon huolellinen suunnittelu on olennaista haastatteluisa tuotetun tiedon laadukkuuden kannalta (Honkatukia, 2018, 157).

Työnjaoksi sovimme, että haastattemme oppilaat vuorotellen, jolloin toinen voi tehdä lisäkysymyksiä, jos se on tarpeen. Haastateltaville kerrottiin etukäteen, että haastattelut nauhoitetaan. Haastattelu tehtiin rauhallisessa luokassa. Asettelimme tuolit kolmioon siten, että kaikki eli haastateltava ja kaksi haastattelijaa istuivat kasvojen vastaisiin. Pyrimme luomaan luokkaan ei-opetuksellisen, rauhallisen tunnelman. Kerroimme haastateltaville, että he voivat vapaasti kertoa, mitä mieleen tulee eikä kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Haastateltaville kerrottiin myös, ettei haastattelu vaikuta arvosanoihin ja, että vastauksia käsitellään tutkimuksessa anonymisti.

Koulunkäyntiavustaja odotti muiden haastateltavien kanssa haastattelutilan ulkopuolella, josta haastateltavat pyydettiin yksi kerralla sisään. Oppilaita ei haettu luokasta yksitellen vaan viiden henkilön ryhmänä, jotta meneillään olevaa opetusta häiritäisiin mahdollisimman vähän. Sovimme koulunkäyntiavustajan kanssa, ettei avustaja edusta koulua, vaan Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssia, koska hän oli mukana kurssilla. Tämä ilmoitettiin myös oppilaille, jotta he voivat vapaasti osallistua ja tietävät, että avustajaa koskee sama vaitiolovelvollisuus kurssin sisällöistä ja keskusteluista kuten kaikkia muitakin. Kurssiin osallistuvassa luokassa oli 21 oppilasta.

Haastattelussa oli huomioitava sen mahdolliset haitat. Haastattelu vie aikaa ja haastattelutilanteen järjestäminen kaikkien aikatauluihin sopivaksi voi olla haasteellista. Haastattelun luotettavuutta voi heikentää haastateltavan taipumus antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.) Oppilailta on jonkin näköinen käsitys kurssista ja tämä voi aiheuttaa sen, että he haluavat esiintyä esimerkiksi ennakkoluulottomampina ihmisinä ja vastata sen pohjalta eri lailla kuin todellisuudessa ajattelevat. Niin kuin Honkatukiakin (2018, 162) tuo artikkelissaan ”Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina” esiin, tuli meidänkin haastattelijoina painottaa, ettei kysymyksiin ole oikeita eikä vääriä vastauksia ja että nuoret voivat antaa vastausten tulla tajunnanvirtana. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 35) mukaan haastattelijalta vaaditaan taitoa ja kokemusta. Tässä asiassa meidän oli haastattelijoina huomioitava, ettemme johdattele vastauksia haluamaamme suuntaan vaan meidän tuli olla mahdollisimman neutraaleja ja esittää myös mahdolliset tarkentavat kysymykset siten, etteivät ne johdattele vastauksien suuntaa.

Nuoria haastateltaessa meidän oli huomioitava myös se, että haastattelu tapahtuu koulun tiloissa kouluaikana, instituutiossa, jota vastaan he saattavat kapioida. Jotta haastattelu olisi mahdollisimman onnistunut, meidän oli haastattelijoina välitettävä nuorille tunne siitä, että heidän mielipiteistään ollaan todella kiinnostuneita ja että heitä ja heidän apuaan arvostetaan. (Honkatukia 2018, 162; Hirsjärvi & Hurme 2000, 132–133.) Litteroimme haastatteluaineistot diskursiivisen analyysin keinoin. Diskursiivisessa analyysissä aineisto nähdään vuorovaikutustilanteena, jossa analyysi keskittyy ihmisten merkityksenantoon tilanteista. Diskursiivisessa aineistonpurussa purkutarkkuus sisältää puheen tauot ja painotukset eikä puhekielisyyttä piiloteta. (Ruusuvuori & Nikander 2017, 431–432.) Mielestämme nuoria haastatellessa puheessa taukojen paikat, non-verbaaliset viestit ja puheen painotukset tuovat lisäymmärrystä puheen sisältöön. Litteroituna haastattelut olivat kahdeksan tekstisivua. Oppilaiden haastatteluvastaukset kirjattiin anonymiteettiä kunnioittaen. Numeroimme haastateltavat 1-5 numeroinnilla satunnaisen ensimmäisen haastattelun osallistumisjärjestyksen mukaisesta. Litteroinnin jälkeen haastatteluvastaukset luokiteltiin tutkimuskysymysten teemojen mukaisesta. Nämä teemat olivat ihmisten erilaisuus, kanssakäyminen erilaisten ihmisten kanssa, samaistuminen ja opitut asiat. Näi-

den teemojen pohjalta analysoitiin haastattelujen vastaukset ja tulokset. Vertasimme jokaisen haastateltavan ennen ja jälkeen vastauksia ja saimme näin näkyviin kurssin aikana tapahtuneen muutoksen.

Omaa vaikutustamme haastateltavien vastauksiin ei voi tietää varmasti. Toimintamme kurssin ohjaajan ja haastattelijan roolissa on voinut vaikuttaa osallistujien vastauksiin. Vastauksien laatu ja osallistujien kokemus kurssista on tietyllä osin riippuvainen siitä, kuinka onnistuneesti ohjasimme kurssin. Tässä on huomioitava myös kurssin pitkä ajankohta ja se, miten osallistujat mahdollisesti samaistuvat meihin tai kokivat meidät etäiseksi. Osallistujien subjektiivinen kokemus meistä ohjaajina voi vaikuttaa haastatteluvastauksiin ja tutkimuksen tuloksiin. Haastattelu tilanteessa haastattelijan on tärkeä mahdollistaa vuorovaikutuksen dialogisuus ja asettua empaattiseksi kuuntelijaksi, jotta haastattelu olisi mahdollisimman avoin nuorten omille näkökulmille (Honkatukia 2018, 161).

Työelämän yhteistyötahoamme kiinnostaa, tulisiko kurssin mitattava vaikuttavuus eri tavalla näkyviin suullisissa haastatteluissa verrattuna ohjelmaan kuuluviin kyselylomakkeisiin. Aiheemme on Suomessa uusi ja sitä on kartoitettu vielä vähän. Haastattelu toimii tällöin hyvänä aineistonkeruumenetelmänä. Koska nuorten voi olla vaikea lyhyessä ajassa saada paperille vastauksia avoimiin kysymyksiin, on teemahaastattelu toimiva menetelmä. Teemahaastattelu mahdollistaa kysymysten selventämisen ja vastausten syventämisen (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 35). Nuorten kanssa myös non-verbaaliset vihjeet vastauksissa voivat tulla näkyviksi, kun ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelukysymysten järjestyksen vaihtaminen kesken haastattelun ja oppilaan motivointi mahdollistuu teemahaastattelussa. Oppilas voi kokea itsensä subjektiiviseksi, merkitykselliseksi ja olla aktiivinen osapuoli. (ks. Hirsjärvi & Hurme, 2000, 34–36; Honkatukia 2018, 166–168). Tämä on Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman hengessäkin sopivaa, oppilaan aktivoimista aktiiviseksi osallistujaksi.

5.3 Ennen- ja jälkeen-kyselylomake

Ennen kurssia ja kurssin jälkeen osallistujat vastasivat kurssiin kuuluviin kyselylomakkeisiin. Kyselylomakkeissa kartoitetaan laajasti erilaisuuden kokemusta, empatiaa ja arvoja sekä kurssin kokonaista vaikuttavuutta eri mittareiden pohjalta. Kyselylomakkeet ovat Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelmaa varten kehitelty. Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma on kansainvälinen ja sitä kehitetään jatkuvasti. Kyselylomakkeet osallistujat täyttävät etunimellä tai keksimällään nimerkillä, joka on sama molemmissa ennen- ja jälkeen-lomakkeissa. Kyselylomakkeisiin on kurssin ensimmäisestä ja viimeistä kerrasta varattu aikaa 15-20 minuuttia.

Kyselylomakkeissa kerätään osallistujan perustietoja, esimerkiksi ikä, koulutus, äidinkieli ja huoltajien ammatit. Lomakkeissa on esimerkiksi avoimia kysymyksiä, joissa osallistujaa pyydetään nimeämään ryhmä tai yhteisö, johon hän tuntee kuuluvansa ja joka on hänelle läheinen. Osallistujaa pyydetään nimeämään myös ryhmä tai yhteisö, jonka hän kokee kaikkien etäisimmäksi aikaisempaan ryhmään tai yhteisöön verrattuna. Seuraavaksi oppilasta pyydetään kirjoittamaan erillisiin kohtiin ylös kaikki, mitä hänellä tulee näistä ryhmistä tai yhteisöistä mieleen. Lisäksi lomakkeissa on väittämiä, jotka kuvaavat vastaajan tilannetta viimeisen kuukauden aikana. Näissä vastaajaa pyydetään valitsemaan häneen itseensä sopivin vaihtoehto, joihin vastataan rastittamalla: ei pidä paikkansa, pitää harvoin paikkansa, pitää joskus paikkansa, pitää usein paikkansa ja pitää lähes aina paikkansa.

Lomakkeiden seuraavassa kohdassa vastaajaa pyydetään miettimään, kuvaako väittämä häntä. Myös näihin vastataan rastittamalla: ei kuvaa minua kovin hyvin, toisaalta kuvaa minua toisaalta ei, kuvaa minua jossain määrin, kuvaa minua erittäin hyvin. Seuraavaksi lomakkeissa on väittämiä erilaisista ihmisistä. Tässä kohti osallistujaa pyydetään valitsemaan, kuinka paljon kuvailtu henkilö on samanlainen tai erilainen kuin vastaaja (Pre- ja Post-testi. Minun Silmin, Sinun Silmin.) Osa oppilaista oli ensimmäisestä tapaamiskerrasta poissa, joten tästä syystä huomioimme vain niiden oppilaiden kyselylomakkeet, jotka täyttivät sen niin ensimmäisellä kuin viimeiselläkin tapaamiskerralla.

Lomakkeiden avulla kartoitetaan laaja-alaisesti kurssin vaikutuksia empatia -ja arvomittareiden avulla. Me teimme rajauksen opinnäytetyötavoitteidemme pohjalta ja keskityimme kyselylomakkeissa erilaisuuden määritelmiin ja kuvauksiin. Tarkastelimme erityisesti sellaisia kyselylomakkeen väittämiä, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiimme. Näitä väittämiä olivat seuraavat:

Joskus minulla on vaikea nähdä asioita toisten näkökulmasta.

Erimielisyystilanteissa yritän katsoa tilannetta kaikkien kannalta ennen kuin teen päätöksen.

Uskon, että jokaisessa kysymyksessä on kaksi puolta ja yritän ottaa ne molemmat huomioon.

Ennen kuin arvostelen jotakuta, yritän kuvitella, miltä minusta tuntuisi hänen asemassaan.

Kun joku ihminen hermostuttaa minua, yritän yleensä hetkeksi asettua hänen saappaisiinsa.

Pisteytys ylläolevissa väittämissä oli seuraava;

0 = Ei kuvaa minua hyvin

1 = Ei kuvaa minua kovin hyvin

2 = Toisaalta kuvaa minua, toisaalta ei.

3 = Kuvaa minua jossain määrin.

4 = Kuvaa minua erittäin hyvin

Laskimme kurssiin osallistuneiden keskiarvon väittämistä ennen- ja jälkeenkyselylomakkeiden vastauksista. Vertasimme ennen- ja jälkeenkyselylomakkeiden väittämien vastausten keskiarvoja keskenään ja selvitimme näin kurssin aikana tapahtunutta muutosta.

6 TULOKSET

6.1 Haastateltavien määrittelyt ja kokemukset erilaisista ihmisistä

Kolme viidestä suullisiin haastatteluihin osallistujista määritteli itseensä tai perheeseensä tai ystäviinsä verrattuna todella erilaisen ihmisen tai yhteisön samalla lailla ennen- ja jälkeen-haastatteluissa. Kolme viidestä määritteli molemmissa haastatteluissa erilaiseksi ihmiset, jotka luonteeltaan tai käytökseltään eivät olleet samanlaisia haastateltavien itsensä kanssa. Nämä kolme haastateltavaa määrittelivät erilaiset ihmiset samaan ikäluokkaan itsensä kanssa. Yksi haastateltava määritteli ennen-haastattelussa erilaisuuden itsensä kautta. Jälkeen-haastattelussa erilaisuuden määrittely muuttui ja erilaisuus henkilöityi erilaiseen nuoreen kuin nuori itse oli. Yksi haastateltava määritteli itsestään ja perheestään tai ystävistään todella erilaisiksi ennen-haastattelussa ulkomaalaiset ihmiset ja jälkeen-haastattelussa määritelmä oli muuttunut keski-ikäisiin miehiin. Edellä mainittu oli ainoa, jonka määritelmä todella erilaisista ihmisistä koski eri ikäluokkaa kuin muilla haastateltavilla.

Teemahaastatteluiden perusteella kahden viidestä nuoren määritelmä todella erilaisista ihmisistä muuttui haastattelujen välillä ja kolmella määritelmä pysyi lähes samana eli vastauksissa ei ollut huomioitavaa eroa. Yhden haastateltavan näkemys muuttui kurssin aikana niin, että ennen-haastattelussa hän määritteli vaikeutta tulla toimeen tuntemattomien kanssa, jos he eivät keskenään ymmärrä toistensa mielipiteitä. Jälkeen-haastattelussa mielipideasia oli hävinnyt ja kanssakäyminen todella erilaisten ihmisten kanssa oli ”ihan ok”, jos he käyttäytyvät hyvin. Ennen-haastattelussa toinen haastateltava koki erilaisuuden kotona olevan hyväksyttyä, mutta ei muualla. Ennen-haastattelussa hän ei kyennyt samaistumaan todella erilaisiksi kokemiinsa ihmisiin. Tämä muuttui kurssin aikana ja jälkeen-haastattelussa haastateltava kertoi, että vaikka hän ei paljoa ole todella erilaisiksi kokemiensa ihmisten kanssa, niin hän juttelee heille ja auttaa, jos häneltä pyydetään apua.

Kolmas haastateltava kertoi ennen-haastattelussa, että tuttujen ympäröimänä hän pystyy jotenkin samaistumaan todella erilaisiksi kokemiinsa ihmisiin, koska he ovat luonteeltaan sosiaalisia. Kurssin jälkeen-haastattelussa tämä muuttui sen verran, ettei haastateltava enää maininnut tarvitsevansa tuttuja ihmisiä todella erilaisten ihmisten kanssa olemiseen, vaikka luonnehti todella erilaisia ihmisiä edelleen samoin. Neljäs haastateltava kertoi sekä ennen-, että jälkeen-haastatteluissa ettei juurikaan samaistu todella erilaisiksi kokemiinsa ihmisiin eikä hänellä juurikaan ole kanssakäymistä näiden kanssa. Jälkeen-haastattelussa vastaukset olivat muuten samat, mutta haastateltava sanoi tarvittaessa pystyvänsä keskustelemaan nimeämänsä ryhmän kanssa, jos siihen on tarve. Viides haastateltava kertoi ennen-haastattelussa, että hänen on vaikea samaistua nimeämäänsä ryhmään, eikä ole kauheasti tekemisissä muuten kuin pakollisissa koulutehtävissä. Jälkeen-haastattelussa vastaajan vastaus oli kääntynyt niin, että vaikka hänen oli edelleen vaikea samaistua todella erilaisiksi kokemiinsa ihmisiin, niin hän kuitenkin ajatteli nimeämänsä ryhmän ihmisten tunteita ja sitä miltä heistä tuntuu siinä tilanteessa.

6.2 Kyselylomakkeiden tulokset kurssin vaikutuksista oppilaan määrittelyyn ja kokemuksiin erilaisista ihmisistä

Kurssiin kuuluvaan ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeisiin vastasi kurssin käyneistä kahdestakymmenestä yhdestä oppilaasta kuusitoista, jotka olivat paikalla molemmilla kerroilla, kun lomaketta täytettiin (kuvio1). Kurssin käyneistä kuudesta vastaajasta seitsemän määritteli etäisimmäksi kokemansa ryhmän iän perusteella (eläkeläiset/vanhukset) sekä ennen- että jälkeen-kyselylomakkeissa. Kahden vastaajan kuvaukset eläkeläisistä/vanhuksista olivat samankaltaiset tai täysin samat (samat adjektiivit, niin positiivisia kuin negatiivisia) ja kahden vastaajan kuvaukset samasta ryhmästä olivat neutraalit sekä ennen- että jälkeen-kyselylomakkeissa. Kahden kuvaus etäisestä ryhmästä (eläkeläiset/vanhukset) muuttui positiiviseksi jälkeen-kyselylomakkeessa. Yksi seitsemästä vastaajasta, joka oli nimennyt eläkeläiset/vanhukset etäisimmäksi ryhmäksi, ei kuvannut enää jälkeen-kyselylomakkeessa ryhmää mitenkään. Lisäksi kaksi vastaajaa nimesi ja määritteli ennen-kyselylomakkeessa etäisim-

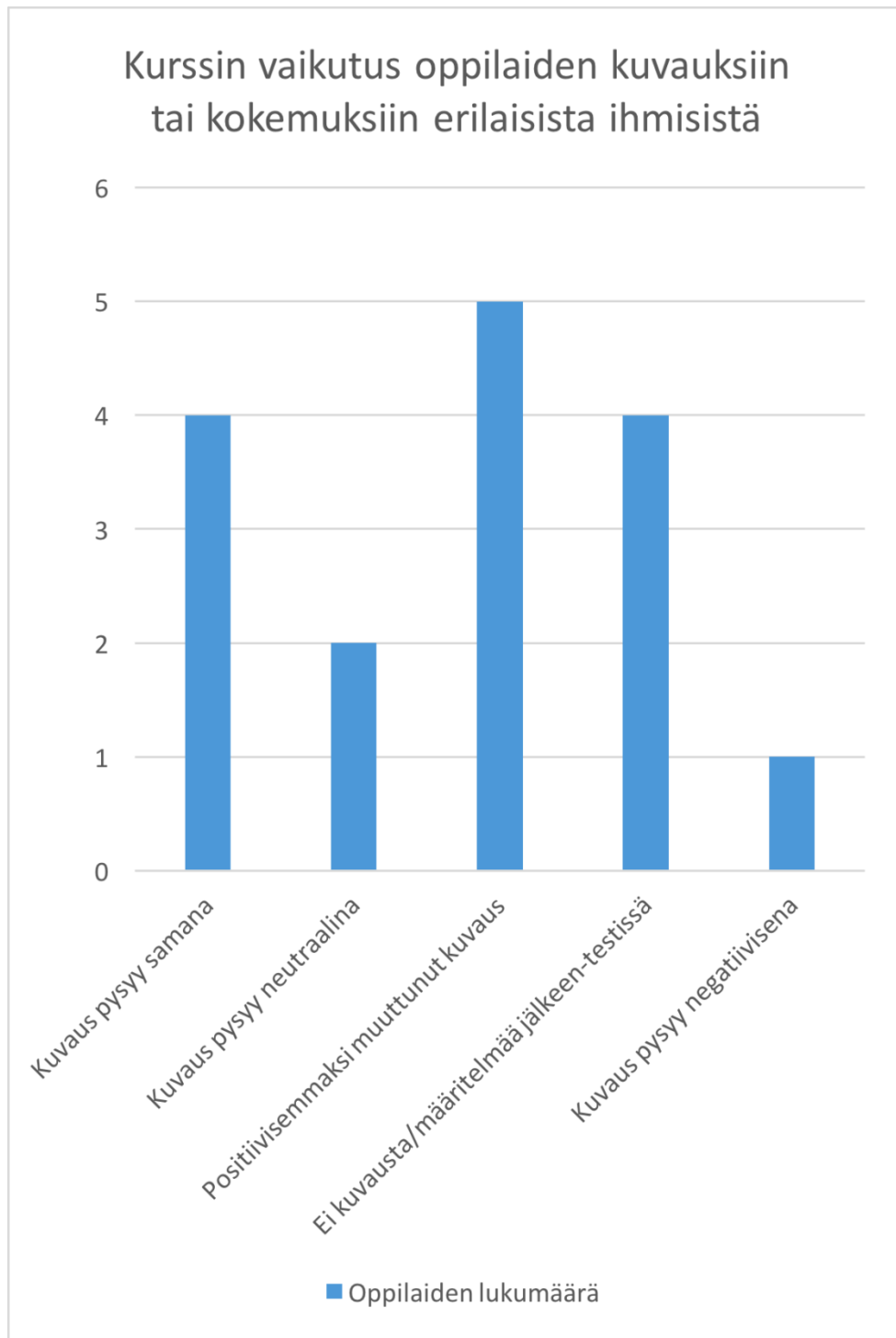
mäksi saman ryhmän kuin edeltävät, mutta jälkeen-kyselylomakkeessa eivät enää nimenneet etäisimmäksi kokemaansa ryhmää ollenkaan.

Kolmen vastaajan määritelmät etäisimmäksi kokemasta ryhmästä muuttuivat ennen- ja jälkeen- kyselylomakkeissa. Yhden määritelmä muuttui keski-ikäisistä ja vanhemmista tuntemattomiin ihmisiin ja kuvaus etäisestä ryhmästä muuttui jälkeen-kyselylomakkeessa positiivisemmaksi. Yhden kolmesta määritelmä muuttui vauvoista feministeihin ja kuvaus muuttui niin, ettei vastaajaa kuvannut jälkeen-kyselylomakkeessa etäistä ryhmää enää lainkaan. Yhden määritelmä etäisestä ryhmästä muuttui vauvoista niihin, jotka eivät ole kavereita ja kuvaus pysyi molemmissa ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeessa negatiivissävyisenä.

Yksi kuudestatoista vastaajasta määritteli etäisimmäksi kokemansa ryhmän ennen-kyselylomakkeessa tietyn ammatin, iän ja sukupuolen perusteella. Tämä muuttui jälkeen-testissä siten, että ammattinimike määrittävänä tekijänä oli poistunut kokonaan ja kuvaus kyseisestä ryhmästä (sisälsi saman sukupuolen ja iän) oli muuttunut yksityiskohtaisesta negatiivisten toimintatapojen kuvauksesta sanaan ”outo, en tunne”.

Yksi kuudestatoista vastaajasta määritteli ennen-kyselylomakkeessa etäisimmäksi kokemansa ryhmän tai yhteisön seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Tämä muuttui jälkeen-testissä luonteenpiirteen ja harrastusaktiivisuuden mukaan ja seksuaalinen suuntautuminen oli poistunut vastauksesta.

Yksi kuudestatoista vastaajasta määritteli ennen-kyselylomakkeessa kokevansa feministit etäisimmäksi ryhmäksi ja jälkeen-testissä vanhat henkilöt. Vastaajalla ei ollut tietoa ensimmäisestä ryhmästä ja jälkeen testin kuvailuun hän oli kirjoittanut ”outo”. Molemmissa ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeissa yksi vastaajista koki sukulaiset etäisimmäksi ryhmäksi. Kuvaukset olivat molemmissa samat, positiivissävytteiset. Kuviossa (Kuvio 1) näkyy kuudentoista oppilaan vastaukset ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeessa erilaisuuden määritelmien kuvausten sävyjen mukaan.

Kuvio1. Kyselylomakkeen vastauksien tulokset erilaisuuden määritelmistä

6.3 Kurssin antamat keinot erilaisten ihmisten kanssa toimimiseen

Viidestä teemahaastatteluun osallistuneista osa nimesi jälkeen-haastattelussa, jossa kysyttiin muun muassa kurssin antamista työkaluista tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa, useamman työkalun ja osa vain yhden. Kaksi haastateltavaa toi esille mustavalkoisen ajattelun tarkoittaen sitä, etteivät he ajattele enää niin mustavalkoisesti, vaan pystyvät näkemään myös "harmaan sävyjä". Kolme haastateltavaa kertoi oppineensa kurssilla aktiivista kuuntelua. Kaksi heistä ei osannut nimetä sitä aktiiviseksi kuunteluksi, mutta toinen kertoi oppineensa käyttämään kuuntelua ja toinen vastasi: "Kuinka ensin kannattaa kuunnella toisen asia, toistaa kuulemaansa ja sitten vasta kertoa oma mielipide, eikä aloittaa päälle puhumista ja oman asian tyrkyttämistä heti." Aktiivinen kuuntelu vaatii aikuiseltakin tiedostamista ja käytännön harjoittelua. Nuoren osatessaan sanoittaa ja ymmärtäessään aktiivisen kuuntelun tarkoituksen voi hänellä olla tällöin paremmat valmiudet taidon harjoitteluun ja käyttämiseen arjen tilanteissa.

Kaksi haastateltavaa oli kertomansa mukaan oppinut katsomaan asioita toisen näkökulmasta. Toinen kertoi oppineensa sitä vähän enemmän kuin ennen ja toinen kertoi sen olevan asia, joka kurssista jäi hänelle eniten mieleen. Yksi haastateltava kertoi myös, "ettei aijo enää olla niin provosoiva erilaisten ihmisten seurassa, kuin on ennen ollut." Tämäkin on taitoa huomioida erilaisiksi kokemiansa ihmisten tunteita ja osoittaa nuoren tilannetajun kehittymistä.

Kyselylomakkeen väittämillä selvitettiin nuorten kurssilta saamia keinoja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Väittämä: "Kun joku ihminen hermostuttaa minua, yritän yleensä hetkeksi asettua hänen saappaisiinsa" oli tarkastelemistamme viidestä väittämistä ainoa, jonka keskiarvo nousi kurssin jälkeen. Kyseisen väittämän keskiarvo nousi kurssin jälkeisessä kyselylomakkeessa 1,25:stä 1,5:een eli 0,25 yksikköä. Väittämässä on kyse taidosta samaistua toiseen ihmiseen tai hänen asemaansa, vaikka itsellä olisi ristiriitainen tunne tästä ihmisestä. Tämä voi ehkäistä konflikteja ja ristiriitoja kehittymästä. Muissa neljässä kyselylomakkeen samantyyllisessä väittämässä tulos pysyi samana tai laski hieman. Haastattelujen tulokset osoittivat kyselylomakkeiden kanssa samaa eli nuoret osasivat myös asettua muiden asemaan. Tämän lisäksi haastattelujen

tuloksista käy ilmi, että nuoret saivat muitakin keinoja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Näitä keinoja olivat: aktiivinen kuuntelu, toisen ihmisen kuunteleminen, toisen tunteiden huomioiminen, ei-provosoiva käytös, mustavalkoisen ajattelun väheneminen ja kyky katsoa asioita toisen näkökulmasta.

6.4 Haastattelujen ja kyselylomakkeiden vertailua

Teemahaastatteluissa haastateltavien määritelmä erilaisuudesta ei suuresti poikennut ennen- ja jälkeen-haastatteluissa. Kaikki teemahaastatteluihin osallistuneet kokivat saaneensa keinoja, joita voivat käyttää jatkossa erilaisiksi kokemiensa ihmisten kanssa. Kaikki viisi haastateltavaa osasi myös nimetä kurssilla käytyjä ja opittuja asioita. He kokivat saaneensa uusia keinoja käyttöön arjen tilanteisiin.

Sekä teemahaastattelussa että kyselylomakkeiden vastauksissa tuli esille se, että erilaisuuden määrittely oli nuorille vaikeaa. Teemahaastatteluissa se tuli ilmi pitkissä empimisissä ja vaikeudessa nimetä ryhmä, joka on erilainen kuin haastateltava itse tai hänen perheensä tai ystävänsä. Yksi haastateltava sanoi, ettei ymmärtänyt kysymystä. Teemahaastattelu kuitenkin mahdollisti apu- tai jatkokysymykset, jos vastaaminen oli vaikeaa tai jos nuori ei ymmärtänyt kysymystä. Kyselylomakkeiden kanssa nuoren piti viitata, jos ei ymmärtänyt kysymystä ja se käytiin hänelle selittämässä. Jotkut jättivät jonkun kohdan lomakkeista kokonaan täyttämättä ja tämä saatettiin huomata vasta, kun lomake oli palautettu. Vastaamatta jättäminen ei ollut mahdollista teemahaastattelussa. Jos nuori haastattelussa sanoi, ettei hän osaa vastata, autettiin häntä selittämällä kysymys.

Kyselylomakkeessa pyydettiin nimeämään itselleen läheisimmäksi kokemansa ryhmä tai yhteisö sekä etäisimmäksi kokema ryhmä/yhteisö. Suurimmalle osalle oli vaikeaa keksiä varsinkin jälkimmäinen ryhmä. Kahdeksaluokkalaisille oli heidän omien sanojen mukaan vaikea hahmottaa kysymystä. Teemahaastatteluissa pyydettiin nuorta myös nimeämään etäisimmäksi kokemansa ryhmä. Neljä viidestä pohti hetken, jonka jälkeen vastaus tuli nopeasti. Yksi viidestä vastasi

heti. Kuvaileviin kysymyksiin teemahaastatteluissa saatiin pidempiä ja laajempia vastauksia kuin lomakkeissa oleviin samanlaisiin avoimiin kysymyksiin.

Ennen- ja jälkeen -kyselylomakkeisiin nuoret vastasivat keskimäärin adjektiivin, muutamalla sanalla. Jokunen yhden tai kahden lauseen vastaus oli mukana. Teemahaastatteluissa nuorilta kysyttiin suoraan, mitä keinoja he ovat kursilta saaneet, ja kaikki viisi osasivat nimetä keinoja. Näitä keinoja olivat: aktiivinen kuuntelu, toisen asemaan asettuminen, mustavalkoisen ajattelun vähentyminen sekä toisten provosoinnin väheneminen. Toiset nimesivät useamman keinon ja yksi yhden. Kyselylomakkeessa mahdollisia keinoja haettiin väitelausein ja nuori rastitti sopivan kohdan itselleen. Kyselylomakkeen mukaan nuori sai kurssilta vahvistusta taitoon asettua toisen ihmisen asemaan, kun joku ihminen hermostuttaa häntä.

Teemahaastatteluihin meni yhtä henkilöä kohtaan maksimissaan seitsemän minuuttia, vaikka nuori olisi kuinka pitkään puhunut ja vaikka hänelle olisi selvennetty kysymyksiä. Oppilaiden täyttäessä ennen- ja jälkeen-kyselylomaketta piti heitä hoputtaa, jotta niihin varatussa 15-20 minuutin aikataulussa pysyttiin. Moni totesi lomakkeen olevan liian pitkä ja osa saattoi istua pitkään kirjoittamatta mitään. Jos huomasimme tämän, menimme kysymään, tarvitseeko oppilas apua. Jos hän tarvitsi apua, niin autoimme. Toiset sanoivat, etteivät jaksaa kirjoittaa ja siksi istuivat mitään tekemättöminä.

6.5 Yhteenveto tuloksista

Kolme viidestä teemahaastatteluihin vastanneista määritteli erilaisuuden luonteenpiirteen tai käytöksen kautta. Näillä kolmella haastateltavalla erilaisuuden määrittelmä ja kuvaus pysyivät samana myös jälkeen haastatteluissa. Kahdella viidestä kokemus todella erilaisten ihmisten ryhmästä muuttui kurssin aikana. Näistä toinen koki ennen kurssia, ettei pysty samaistumaan todella erilaisiin ihmisiin, mutta kurssin jälkeen hän kertoi juttelevansa ja auttavansa henkilöä, jonka kokee todella erilaiseksi. Jälkeen haastattelussa toinen näistä kahdesta sanoi pystyvänsä keskustelemaan todella erilaiseksi kokemiensa ihmisten kanssa,

jos siihen on tarve. Vaikka erilaisuuden määritelmä ei muuttunut kurssin aikana kolmella viidestä, niin kaikki viisi nuorta kertoivat saaneensa keinoja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa kurssin jälkeen. Näitä keinoja olivat aktiivinen kuuntelu, keskustelu, muiden asemaan asettuminen ja muiden tunteiden huomiointi.

Kyselylomakkeissa yli puolet vastanneista määritteli etäisen ryhmän iän perusteella. Kuudestatoista viidellä etäisen ryhmän kuvaus muuttui positiiviseksi kurssin jälkeen. Neljällä kuvaus itselleen etäisestä ryhmästä ei merkittävästi muuttunut ja kuvauksesta löytyi niin positiivisia kuin negatiivisia merkityksiä. Yksi vastaaja kuvasi ryhmän negatiiviseksi niin ennen- kuin jälkeenkyselylomakkeessa. Kahdella vastaajasta kuvaus pysyi neutraalina molemmissa kyselylomakkeissa. Neljä taas jätti jälkeenkyselylomakkeessa kuvaamatta ja nimeämättä itselleen etäisimmän ryhmän. Kyselylomakkeiden vastauksissa esille tulleet niin erilaisuuden määritelmät tai kuvaukset kuin kurssin antamat keinot ovat nuorten kirjoittamia, kun taas teemahaastattelun vastaukset ovat suoraan nuoren puheella sanoittamia. Teemahaastattelun ja kyselylomakkeiden vastausten vertailun tuloksena teemahaastattelu menetelmänä lisää ymmärrystä kurssin vaikutuksesta.

7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Eettisyys ja eettinen toiminta ohjasivat työtämme ja työskentelyämme koko prosessin ajan. Teimme opinnäytetyön ja kurssin ohjaamisen parissa monia eettisiä valintoja, osan tiedostaen ja osan varmasti myös tiedostamatta. Tutkimuskohteina nuoret ovat erityisessä asemassa. Tutkimisen toimintamenetelmiin vaikuttavat nuoren fyysinen ja psyykinen kehitys. Nuoria tutkiessa on heidän alaikäisyydestään huolimatta muistettava heidän yksilöllinen subjektisuus. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka -teoksessa (2010, 15) tutkijat toivat esille, ettei nuoria ole välttämättä helppo kohdella täysivaltaisina subjekteina tutkimustilanteissa. Meidän kohdalla tämä ei tuntunut suurelta haasteelta. Tähän vaikutti varmasti kurssin luonteen reflektiivisyys.

Kurssiin osallistuvan luokan valinta oli osaltaan eettinen päätös. Kävimme koulun kanssa keskustelua luokan valinnasta ja luokaksi valikoitui ryhmä, jonka arveltiin saavan kurssista lisähyötyä ja yhdessä tekemisen kokemuksia. Kurssin tapaamiskerrat sisällytettiin eri oppiaineiden tuntisuunnitelmiin, jolloin kyseistä oppituntia ei pidetty vaan tilalla oli Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi. Oppilaiden vanhemmille lähetettiin kurssista tiedotelomake ja koska osallistujat olivat alaikäisiä tiedotelomakkeen lisäksi, lähetettiin myös kurssiin osallistumiseen tarvittava suostumuslomake. Kurssin sisältyminen opetukseen vaikutti osallistujien osallisuuden eettisyyteen. Lukujärjestykseen sisällytetty kurssi tuo tietynlaisen osallistumispakon tunteen varsinkin, kun osallistumisesta kerätään nimilista poissaolo merkintöjä varten.

Minun Silmin, Sinun Silmin -hankeen tarkoituksena on sisällyttää kurssin toimintavälineitä nuorten kanssa työskenteleville. Kouluissa kursseja onkin tarkoitus pitää osana oppitunteja, mutta tutkimukseen tämä tuo tiettyjä eettisiä kysymyksiä koskien edellä mainittua osallistumisenetiikkaa, jota pohdimme koko prosessin ajan. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka -teoksessa (2010, 15) tutkijoita askarrutti myös nuorten tutkittavien mahdollisuudet aitoon osallisuuteen sekä erilaisten instituutioiden rooli portinvartijana. Silloin kun nuoria lähestytään tutkimuksissa näiden instituutioiden asiakkaina ja instituutioiden määrittelemistä

käsitteistä ja rajoista käsin, vaikuttaa tämä eettisyyteen siitä, kuka nuoresta puhuu ja kenen suulla (Vehkalahti, Rutanen, Lagström & Pösö 2010, 15–17).

Ryhmää muistutettiin joka tapaamiskerralla siitä, että se, mitä kurssilla tapahtuu ja mitä siellä puhutaan, jää niiden seinien sisälle. Ristiriitaa tähän toi se, että teimme opinnäytetyötä, jossa käytimme ohjaamamme kurssia kehyksenä. Anonymiteetistä ei silti tingitty missään vaiheessa. Teimme eettisen valinnan myös silloin, kun päätimme ottaa mukaan kurssin ohjaamiseen koulun henkilökuntaa. Tiesimme, että koulunkäyntiavustaja on oppilaiden keskuudessa pidetty ja he eivät miellä häntä opettajaksi. Silti koulun henkilökuntaan kuuluvan aikuisen läsnäolo kurssilla vaikutti varmasti. Se, oliko vaikutus positiivista vai negatiivista, emme voi arvioida ilman vertailukohdetta. Oppilaille kerrottiin, että kurssin aikana avustaja ei edusta koulua, mitä oppilaiden saattoi olla vaikea sisäistää, sillä kurssi kuitenkin pidettiin koulun tiloissa ja koulupäivän aikana.

Haastattelutilanteiden eettisyydestä pyrimme pitämään tiukasti kiinni. Jo itsessään se, että viisi haastateltavaa olivat kaikki vapaaehtoisia, oli eettinen valinta. Kerroimme luokalle tarvitsevamme viisi haastateltavaa opinnäytetyön tutkimukseen. Viisi kättä nousi nopeasti pystyyn ja siksi vapaaehtoisia ei tarvinnut valikoida. Vapaaehtoiset haastateltavat eivät olleet yhtenäinen ryhmä, vaan eri kaveriporukoista. Ainoa ilmeinen yhdistävä tekijä oli, että he halusivat osallistua, kukin omasta syystään, haastatteluun. Vapaaehtoisuus tukee myös vastausten luotettavuutta. Haastattelujen luotettavuuteen ja tuloksiin vaikutti varmasti myös tieto, että anonymiteetistä huolehditaan. Haastateltavat saivat etukäteen tiedon, että haastattelu tapahtuu kaksi kertaa, ennen ja jälkeen kurssin. Heille kerrottiin, että haastattelu on suullinen ja se sisältää vapamuotoista keskustelua eikä oppilaan tarvitse kirjoittaa mitään. He saivat myös tietää, että haastattelutilanne ei tapahdu ryhmässä, vaan haastateltavan ja haastattelijoiden kesken haastatteluun varatussa tilassa. Oppilaille kerrottiin myös, kuinka paljon haastatteluun on arvioitu menevän aikaa. Haastattelutila oli myös osaltaan eettinen valinta. Päädyimme suorittamaan haastattelut koulun tiloissa aikataulullisista syistä. Itse kurssi ohjattiin myös koulun tiloissa, joten haastattelutilojen poikkeavuus koulun tiloista olisi voinut vaikuttaa haastateltavien motivaatioon osallistua haastatteluun.

Haastatteluiden nauhoitukset poistimme heti litteroinnin jälkeen. Nauhoitukset ja litteroinnit oli nimetty numeraalisesti, jotta haastateltavat eivät ole tunnistettavissa. Kurssilla täytetyt ennen ja jälkeen kyselylomakkeet vietiin Helsingin kaupunginkanslian Turvallisuus ja valmiusyksikköön lukolliseen säilytykseen. Minun Silmin, Sinun Silmin-hanke suorittaa jatkotutkimuksia kurssin vaikuttavuudesta kyselylomakkeiden pohjalta. Osallistujille oli kerrottu tästä etukäteen ja myös siitä, että kyselylomakkeiden arkistoinnista huolehtii Minun Silmin, Sinun Silmin-hanke. Arkistoinnin käytännöt ovat eettinen valinta ja käytäntöjä ohjaa tietosuojan ja luottamuksellisuuteen liittyvät kysymykset. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka -teoksessa Kuula (2010, 213–215) perusteleekin tutkimusaineiston arkistointia aineiston arvokkuudella tietelle ja kulttuurille.

Haastattelimme viisi oppilasta. Se on toisaalta pieni otanta, eikä kerro kokonaiskuvaa kurssin vaikutuksista, mutta toimii laadullisen tutkimuksen otantana. Emme voi pois sulkea meidän osallisuuden vaikutuksia haastattelujen tuloksiin. Ohjasimme kurssin ja haastattelimme nuoret. Se voi vaikuttaa oppilaan vastauksiin siten, että he antavat helpommin positiivisen ja sosiaalisesti hyväksytyyn vastauksen etenkin kurssin jälkeen tehdyssä haastattelussa. Toki se, että tulimme kurssin aikana oppilaiden kanssa tutuiksi, mahdollisti myös rehellisemmät vastaukset. Kurssin ilmapiiri oli rento ja avoin ja se mahdollisti oppilaiden erilaiset näkemykset ja mielipiteet. Ohjaajina meillä oli aito kiinnostus ja motivaatio kurssin onnistumiseen. Positiiviset asenteemme ohjaukseen vaikuttavat ilman muuta arvioomme onnistumisesta ohjaajina.

Teemahaastattelut sopivat hyvin tälle ikäryhmälle ja haastattelutulokset olivat parempia kuin kirjallisen kyselylomakkeen tulokset. Oppilaat kertoivat suullisissa haastatteluissa laajemmin näkökulmistaan ja haastattelu mahdollisti myös tarkemmat jatkokysymykset sekä pohdinnan tajunnanvirtana. Kyselylomakkeen viiden väittämän valinta tutkimukseemme oli opinnäytetyöprosessin rajauksen kannalta oleellinen. Rajaus kuitenkin vaikuttaa tuloksien eettisyyteen, sillä valitsimme kyselylomakkeista tutkimuskysymyksiä vastaavat väittämät. Opinnäytetyön rajauksen takia emme lähteneet tutkimaan kyselylomakkeiden muita väit-

tämiä eri arvo- ja empatiamittareiden kautta, jolloin tulokset olisi voineet olla erilaiset.

Olisi mielenkiintoista tietää, olisivatko nuorten vastaukset erilaiset, jos teema-haastattelut ja jälkeen-kyselylomake tehtäisiin uudestaan esimerkiksi kahden kuukauden tai puolen vuoden kuluttua kurssin käymisestä. Tutkimusten mukaan Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin vaikutus näkyy viiveellä, jonkin ajan kuluttua kurssin käymisestä (Suedfeld 2010, 1-3). Pidimme kuitenkin kurssin jälkeen tehdyn teemahaastattelun ajankohdan hyvänä. Haastattelut tehtiin viikko kurssin viimeisen kerran jälkeen. Oppilaat olivat ehkä tiedostamattaan jo viikon aikana ehtineet prosessoida kurssilla käytyjä asioita.

Kyselylomakkeiden täyttämisaikankohta on valmiiksi määritelty kurssirakenteeseen ja kuuluu tapaamiskertojen sisältöön. Huomasimme sekä ennen- ja jälkeen-kyselylomakkeissa, että niiden täyttäminen oli oppilaille raskasta ja työlästä. Kysymyksiin oppilaat tarvitsivat selvennystä. Varsinkin jälkeen-kyselylomakkeen täyttäminen heti viimeisen tapaamiskerran jälkeen, jolloin keskittyminen oli vaikeaa, luokassa oli nähtävillä huokailua ja silmien pyörittelyä sekä "emmä jaksa kirjoittaa" -kommentteja. Emme tiedä, johtuuko tämä iästä vai jostain muusta. Vapaaehtoiset tulivat mielellään haastatteluihin kertomaan avoimesti näkökulmiaan eikä haastattelu tuntunut niin työläältä vastaajalle. Toki tähän vaikutti myös haastattelujen vapaaehtoisuus. Ohjaamamme kurssin haastatteluiden positiivinen tulos vaikuttavuudesta aiheuttaa sen, että koemme olevamme kuitenkin jäävejä itse arviomaan haastattelutapaa.

Vastausten ja tulosten luotettavuuteen vaikuttaa meidän toimiminen ohjaajina ja haastattelijoina. Tulimme tutuiksi oppilaiden kanssa kurssin aikana. Se, että halusimme itse ohjata kurssin, oli tietoinen valinta. Olisimme voineet myös haastatella jonkun toisen ohjaaman kurssin oppilaita ja toimia vain haastattelijoina. Ajatteleminen, että saimme kurssin ohjaamisesta paljon ammatillista pääomaa, kokemusta ja ihan erityisesti kehysten opinnäytetyöllemme. Emme voi suoranaisesti arvioida toimintamme vaikutuksia, mutta meidän tulee huomioida ne tuloksia tarkastellessamme. Oma prosessimme hankkeen parissa on ollut pitkä, jonka myötä olemme muodostaneet oman subjektiivisen näkemyksen

opinnäytetyön aiheesta. Tästä johtuen olemme joutuneet tietoisesti muistuttamaan itseämme opinnäytetyöprosessin objektiivisesta tarkastelusta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

8.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tulosten ja prosessin myötä päädyimme viiteen johtopäätökseen. Haastattelujen ja kyselylomakkeiden mukaan Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin käyminen ei välttämättä vaikuttanut oppilaan erilaiseksi kokemaan ryhmään vaan siihen, miten oppilas määritteli tämän erilaiseksi kokemansa ryhmän. Tuloksista oli nähtävissä, että Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssi vaikutti erilaisuuden määritelmiin. Vaikka oppilas koki jonkun ryhmän todella etäiseksi itseensä ja/tai perheeseensä ja/tai ystäviinsä verrattuna, ei suurin osa oppilaista kuvannut enää kurssin käytyään tätä ryhmää negatiivisella tavalla. Tulimme siihen johtopäätökseen, että kurssi vaikuttaa nuoren erilaisuuden määritelmiin tai kokemuksiin ainakin niin, että ajattelu erilaisuudesta muuttuu positiivisemmaksi.

Teemahaastattelujen perusteella toisena johtopäätöksenä voimme todeta Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin antavan oppilaille keinoja tulla toimeen erilaisen ihmisten kanssa. Vastauksissa kävi ilmi, että nuoret olivat kuunnelleet ja muistivat kurssilla opittuja asioita. Toisen tunteiden huomioiminen, aktiivinen kuuntelu, keskustelu ja muiden asemaan asettuminen eivät ole uusia asioita, mutta näiden asioiden sanoittaminen ja yhdistäminen kontekstiin on merkittävää kahdeksasluokkalaiselle.

Pidämme teemahaastatteluja tälle ikäryhmälle parempina kuin kirjallisia kyselylomakkeita. Oppilaiden oli vaikeampi keskittyä kirjallisten kyselylomakkeiden täyttämiseen, mikä näkyi myös vastausten laadussa. Haastatteluissa vastaukset olivat huomattavasti laajempia ja monisanaisempia kuin kyselylomakkeissa. Haastattelujen non-verbaaliset viestit tukevat nuoren ilmaisua ja puheen ymmärrystä. Kolmas johtopäätöksemme on, että haastattelut tuovat kurssin vaikuttavuuden paremmin esille kuin kirjalliset kyselylomakkeet.

Neljäntenä johtopäätöksenämme on kurssin ohjaamisen onnistuminen. Haastatteluiden tulosten ja oman kokemuksemme pohjalta onnistuimme kurssin vetämisessä. Ristiriitaa kurssin vetämisen onnistumiseen tuo kuitenkin kyselylomakkeista käyttämämme väittämät, jotka kuvaavat keinoja tulla toimeen erilaisien ihmisten kanssa. Näistä viidestä väittämistä vain yhden vastauksen keskiarvo nousi. Tässä on huomioitava, että kyselylomake on laaja, joten siitä muutama väittämän keskiarvon poimiminen ei anna täydellistä tulosta kurssin ohjaamisen onnistumisesta.

Viidentenä johtopäätöksenämme voimme todeta Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin ohjaamisen kasvattaneen meitä ammatillisesti. Kurssin organisointi ja toteutus, nuorten ja omien ennakkoluulojen kohtaaminen ja niistä selviäminen, sekä virheistä ja kömmähdyksistä oppiminen kasvattivat ammatillisuuttamme. Tämän myötä olemme valmiimpia ohjaamaan ja kouluttamaan eri ikäryhmiä ja hyödyntämään Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin toimintamenetelmiä työelämässä.

8.2 Pohdinta

Prosessi oli pitkä ja todella antoisa. Prosessi sisälsi itse kurssin käymisen, ohjaajakoulutuksen vaiheineen, kurssin organisoinnin ja ohjaamisen kahdeksannelle luokalle sekä raportin kirjoittamisen. Yli vuoden pituisessa prosessissa olemme oppineet paljon itsestämme opiskelijoina, tulevina ammattilaisina sekä oppineet entistä enemmän huomioimaan muita ja näkemään asioita muiden näkökulmasta.

Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelman tavoite on ehkäisevä työ erilaisuuden pelon ja vastakkainasettelun parissa. Myös Opetushallitus ja Suomen sisäministeriö painottavat nuorten radikalisoitumisen torjuntaa. Nuoren ehdoton maailmankuva on otollista vaikutusperää myös negatiiville tarkoituksille. Erilaisuuden pelko ja ennakkoluulot kuuluvat elämään, mutta nuorilla tulisi olla turvallinen paikka, missä he voivat tuoda omia mielipiteitään ja ajatuksiaan esiin, jotta ääriajattelu ja radikalisoituminen eivät saa maaperää. Kurssilla on tarkoitus turvallis-

sa ympäristössä kokeilla ja kohdata erilaisia arvoja ja arvoristiriitoja sekä oppia kunnioittamaan erilaisia näkökulmia. Kurssin ensimmäisestä tapaamiskerrasta lähtien oppilaat lähtivätkin harjoituksiin mukaan melko avoimesti ja avoimuus heittäytymiseen vahvistui kurssin edetessä. Tämä toimi myös toisin päin: jos harjoitus ei ollut mieluinen, toivat oppilaat sen myös esiin avoimesti. Tätä pidimme luottamuksen osoituksena meitä kohtaan. Opinnäytetyön tulosten mukaan nuorten ajatteluun voidaan vaikuttaa ja positiivinen vaikutus voidaan saada aikaiseksi lyhyelläkin interventiolla. Pidämme tulosta lohdullisena ja sitä tietoa tärkeänä, että pienillä paikallisillakin teoilla on merkitystä. Ehkäisevää työtä voidaan ajatella laajasti, mutta joskus on hyvä astua nuoren omaan elinpiiriin ja tehdä siellä niitä pieniä tekoja.

Nuorten kurssilta opitut keinot vaikuttavat laajemmassa mittakaavassa muun muassa arvoihin, asenteisiin ja siihen, kuinka nuoret kohtelevat ja kohtaavat toisia ihmisiä. Erilaisuuden kokeminen ei ole enää negatiivista. Se, että erilaisuutta ei pidetä negatiivisena, edistää monialaista ajattelua. Monialainen ajattelu taas vahvistaa empatiakykyä ja auttaa löytämään asioiden yhteistä arvopohjaa ja niin ristiriidat ratkeavat ilman suurempia konflikteja. Tämä konkretisoi sen, kuinka yksittäinen ennakkoluulo voi aiheuttaa negatiivisen dominoefektin ja toisaalta pieni ajattelun suunnanmuutos voi viedä ketjun päinvastaiseen suuntaan. Jos haastateltavat pystyvät hyödyntämään kurssilta saatuja keinoja, on kurssin vaikuttavuus teemahaastattelujen mukaan erinomainen.

Pohdimme välillä, hyötyikö luokka kurssista, vaikka teimme ohjaajina kaikkemme. Kahdeksannella luokalla meno voi olla levotonta ja uhmakasta ja mietimme, paljonko oppilaat ovat jaksaneet todellisuudessa kuunnella ja paljonko heillä jäi lopulta mieleen. Tähän saatiinkin ristiriitaisia tuloksia teemahaastattelujen ja kyselylomakkeiden perusteella. Kyselylomakkeisiin nuoren voi olla vaikea vastata, sillä abstraktien käsitteiden käyttäminen ja ajattelun jäsentäminen ovat nuorella vielä kehitysvaiheessa. Kyselylomakkeen vastauksissa kahdeksaluokkalaisilla voi olla kapinointia, väsymystä tai keskittymiskyvyttömyyttä, eivätkä he välttämättä jaksaa täyttää monisivuista lomaketta pitkän päivän päätteeksi. Pohdimmekin, ymmärtääkö nuori kysymyksiä, jaksako tai uskaltaako hän pyytää apua vai täyttääkö kyselylomakkeen sinnepäin.

Tulokset ovat osaksi riippuvaisia kurssin ohjaamisen onnistumisesta. Mikä tahansa kouluttaminen ja ohjaaminen on vaativaa, varsinkin nuoria ohjattaessa on oltava tietoinen ikätasolle tyypillisestä niin henkisestä kuin fyysisestä kehitystasosta. Kurssi sisältää paljon rooleihin heittäytymistä ja liikettä. Tämä tuo omat haasteensa niin ohjaajille kuin osallistujille. Onnistuneen ohjaamisen pohjalla on ohjaajien taito pystyä lukemaan ohjaamistilannetta ja ohjattavia. Tiedostimme, että kenelle tahansa osallistujalle rooliin heittäytyminen voi olla epämukavaa ja haastavaa, varsinkin kahdeksaluokkalaisille, jotka vielä etsivät tai vahvistavat sosiaalista kiinnittymistä ja omaa itseluottamusta. Odotimme “onks vähän no- loo” -tyylisiä kommentteja ensimmäisten kurssipäivien aikana, mutta yllätykseksemme niitä ei tullut. Tässä koimme ohjaajina onnistuneemme hyvin. Tähän vaikutti osaltaan intensiivinen kahdenkeskinen harjoittelu ja varmasti myös persoonamme. Pesonen ja Saarainen mainitsevat opinnäytetyössään, miten heittäytymisen taitoa voidaan ajatella aitouden ja empaattisen ymmärtämisen kautta. (Pesonen & Saarainen 2017.) Tämä on olennaista, kun halutaan vaikuttaa nuorten ajatteluun ja siihen, että nuoret itse ymmärtäisivät oman ajattelunsa merkityksen toiminnassaan.

Tämä oli meidän ensimmäinen kokonaan itse organisoimamme ja ohjaamamme kurssi. Suunnittelun jälkeen projekti käynnistyi koululla kurssiin kuuluvan ennen- testin toteuttamisella verrokkiryhmälle. Suoritimme verrokkiryhmälle ennen- ja jälkeenkyselylomakkeet työelämäyhteistyökumppanimme pyynnöstä heidän jatkotutkimuksiaan varten. Emme olleet ennakoineet asiaa riittävästi ja nuorten täyttäessä testiä huomasimme, että testissä oli muutamia vaikeita kohtia, jotka kävimme selittämässä erikseen melkein kaikille. Tästä oppineena varsinaiseen kurssiin osallistujien aloittaessa testiä kävimme läpi yhdessä vaikeat kysymykset ja selitimme vaikeat kohdat. Joidenkin kanssa tämä ei riittänyt ja muutamat palauttivatkin lomakkeita, joissa oli tyhjiä kohtia. Jos huomasimme tyhjät kohdat, pyysimme täyttämään ne ja autoimme selventämällä vaikeita kysymyksiä.

Kurssin aikatauluissa pysyminen oli välillä haastavaa. Kurssin käsikirjoitus on minuutilleen aikataulutettu ja aikataulussa tulee pysyä. Oppilaat tulivat usein ripotellen luokkaan ja aloittaminen viivästyi lähes joka kerta noin viisi minuuttia.

Jouduimme välillä pitämään yllä tiukkaa tahtia pysyäksemme aikataulussa ja koimme sen epämurkavaksi, niin ohjaamisen kuin oppilaidenkin kannalta. Huomasimme myös, että kahdeksaluokkalaisten oli välillä vaikea seurata kurssin käsitteistöä, joten määrittelimme niitä kurssin aikana tarkemmin. Nuorten oli vaikea nimetä teemahaastatteluihin itsestään, perheestään tai ystävästään todella erilaiseksi kokemaansa ryhmää tai yhteisöä. Sama ongelma oli kyselylomakkeissa. Syyt eivät nuoret osanneet tähän sanoa. Ryhmää voi olla vaikea keksiä, nuoret eivät ehkä halua leimata tai leimautua nimeämällä jonkun tietyn ryhmän. Pohdimme, olisikohan nuoren helpompi nimetä esimerkiksi yksi ihminen, jonka he kokevat todella erilaiseksi itsestään.

Kyselylomakkeen yhden väittämän vastauksista lasketun keskiarvon mukaan oppilaiden taito asettua toisen asemaan, kun joku ihminen hermostuttaa häntä, oli lisääntynyt. Tässä tuloksessa meidän on huomioitava, että se on vain yksi kysymys monesta kysymyksestä tässä kyselylomakkeessa. Esimerkiksi neljässä muussa kyselylomakkeen saman tyyppisessä kysymyksessä, joissa mitataan kognitiivista empatiaa, oli keskiarvo kurssin käyneillä oppilailla pysynyt samana tai laskenut hieman. Tähän voi olla monta syytä. Ensinnäkin nämä viisi kysymystä ovat vain pieni osa kyselylomaketta eivätkä yksin määritä koko kurssin vaikuttavuuden arviota. Minun Silmin, Sinun Silmin -hanke käyttää useampaa tutkimusmittaria kyselylomakkeen vastauksien tutkimiseen ja kurssin vaikuttavuuden mittaamiseen. Meillä ei ollut näitä mittareita käytössämme vaan keskityimme pääasiassa teemahaastatteluihin ja erilaisuuden määritelmiin sekä niiden mahdollisiin muutoksiin.

Lähes kolmasosalla kyselylomakkeisiin vastanneista erilaisuuden määritelmän kuvaukset muuttuivat positiivisempaan suuntaan. Neljä kyselylomakkeisiin vastanneista ei enää jälkeen-testissä määritellyt mitään ryhmää itseensä ja/tai perheeseensä/ystäviinsä verrattuna etäiseksi. Tämä voi johtua siitä, ettei oppilas osannut tai jaksanut määritellä sitä. Tulos voidaan tulkita myös kurssin positiivisena vaikutuksena, jolloin nuori ei enää koe tarvetta tarkkoihin erilaisuuden määritelmiin. Jokainen haastatteluihin osallistunut oppilas sai kurssin myötä keinoja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Voimme todeta kurssin olevan hyödyllinen niin ohjaajille kuin osallistujille. Opinnäytetyön tulokset tukevat myös

aiempia IC-Thinking©-menetelmään pohjautuvien ohjelmien tutkimusten tuloksia monialaisen ajattelun kehittymisestä ohjelmien myötä. Ihminen kykenee ohjelmien avulla paremmin ottamaan huomioon erilaisia näkökulmia ja arvoja, mikä auttaa vastakkainasettelun ja ääriajattelun ehkäisyssä.

8.3 Mitä opimme ja viemme mukanaamme sosiaalialan työkentälle?

Saimme ainutkertaisen mahdollisuuden päästä mukaan Minun Silmin, Sinun Silmin -hankkeeseen työskentelyyn. Opinnäytetyöprosessi vahvisti ymmärrystämme arvomaailman merkityksestä asiakastyössä. Nuoret tutkimuskohteena opettivat meille paljon. Nuoret ovat haavoittuvia, heidän maailmansa ja ajattelunsa on usein vielä mustavalkoista ja ehdotonta. Pienilläkin interventioilla voidaan vaikuttaa nuoren ajattelun ja toiminnan suuntaan. Nuoren moraali on kehitysvaiheessa, jolloin ammattilaisella on suuri vastuu siitä, miten nuorta tuetaan yksilötasolla, mutta myös samalla nuorten omassa ympäristössä. Sosiaalinen verkosto vaikuttaa merkittävästi nuoren tapaan ajatella ja toimia. Prosessi on opettanut meitä tukemaan ja ohjaamaan nuoria tavoitteellisesti voimavaroja ja osallisuutta tukien.

Opimme uusia toimintamenetelmiä tilanteisiin, jotka voivat sisältää erilaisia arvoristiriitoja. Kurssin ohjaamisessa korostui yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen. Ohjaajiksi kouluttautumisen ansiosta meidän on helpompaa asettua haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja ryhmien puolelle, sekä edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua. Pääsimme opinnäytetyön kautta mukaan hankkeeseen ja sen jalkauttamiseen, jonka myötä meillä on paremmat valmiudet hanketyöhön myös jatkossa. Kylmäkoski (2018, 298) mainitseekin oman osaamisen kehittämisen tärkeyden, joka on keino varmistaa työelämän muutoksissa pysyminen.

Prosessin aikana olemme saaneet ohjata ja oppia ohjaajina. Kahdeksaluokkaiset osaavat olla kriittisiä, pohtivia, syyttäviä ja arvostelevia. He osaavat myös halutessaan ja oikealla motivaatiolla heittäytyä, ottaa ja omaksua roolia, antaa osuvia ja napakoita kommentteja. He omaavat valtavaa energiaa, joka oikein

kanavoituna tuottaa ja tuottikin hienoa tulosta. Nuorten ja aikuisten ohjaaminen on erilaista ja ohjaajan on omattava ihmis- ja tilannelukutaitoa. Ohjaajana tämän kurssin parissa on pyrittävä samaistumaan ohjattavan ryhmän kanssa. Ohjattavat saavat kokemuksen, että ohjaaja on heidän kanssaan samalla tasolla eikä ylempänä niin sanotussa "kaikki aiheesta tietävän roolissa". Tämä edistää motivaatiota osallistua ja auttaa osallistujaa omaksumaan aihe. On myös muistettava, että se, mikä toimii aikuisille, ei välttämättä toimi nuorten kanssa ja toisin päin. Meitä muistutettiin, kuinka nuori omaksuu tiedon omalla tavallaan, - yksi istuu huppu päässä, toinen juttelee kaverille ja kolmas on hiljaa. Silti kaikki olivat lopussa tarkalleen kärryillä siitä, mistä puhuttiin. Ammatillista otetta nuorten kanssa voi harjoitella. Se kannattaa. Huomasimme oman asenteemme vaikutuksen kurssin aikana. Me emme pyrkinneet opettamaan vaan lähdimme mukaan heittäytymään. Oma huono päivä oli parempi jättää taakse ja omaksua positiivinen rento ohjaajan rooli.

Prosessin myötä opimme reflektiivisen ohjauksen taidon, jonka avulla pyritään kehittämään kurssiin osallistujien omakohtaista suhdetta kurssin sisältöön sekä edistämään ryhmän jäsenten yksilöllisen osaamisen hyödyntämistä. Kuten Siikka Ojanen (2003) tarkastelee tutkimuksessaan ohjauksen oivaltamista ja siihen vaikuttavia tekijöitä reflektion kautta, opimme prosessin aikana sen, miten reflektiivisessä ohjaamisessa on olennaista syvemmän ymmärtämyksen löytäminen omista toimintatavoista ja ajattelusta. Tavoitteena ohjaamisessa on niin ohjaajan kuin ohjattavan kannalta edesauttaa tulevien ongelmien hallintaa omien toimintamenetelmien positiivisella kehittämisellä. Reflektio auttaa toteuttamaan itsearvioita ja tukee suunnitelmallisen toiminnan kehittämistä (Kylmäkoski 2018 298). Reflektiivisen ohjaamisen perustaitojen lisäksi opimme kurssin myötä reflektiivisen käyttöteorian tiedostamista ja sen hyödyntämistä omassa työskentelyssämme sekä vahvistusta ammatillisen identiteetin muodostumiseen.

LÄHTEET

- Aalberg, V. (2016). Nuoruusiän psyykinen kehitys. Teoksessa Kumpulainen, K., Aronen, E., Edeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria* (s. 35-42). (1.p.). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Benjamin, S. (2018). *Radikalisaation tarkkailusta koulussa*. Saatavilla 3.12.2018 <https://blogs.helsinki.fi/trajectories/2018/10/08/radikalisaation-tarkkailusta-koulussa/>
- Boyd-MacMillan, E., Campbell, C. & Furey, A. (2016). *An IC Intervention for Post-Conflict Northern Ireland Secondary Schools*. *Journal of Strategic Security*. 4/2016 Artikkelin 7. Saatavilla 8.5.2018 https://www.researchgate.net/publication/311796825_An_IC_Intervention_for_Post-Conflict_Northern_Ireland_Secondary_Schools
- EDU.fi. Edu. Yleissivistäväkoulutus. Oppilaan tuki. Väkivaltaisen ekstremismin ehkäisy. Globaalikasvatus ja kestävä kehityksen tavoitteet 2030. Saatavilla 4.12.2018 https://edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/ekstremismin_ehkaisy/globaalikasvatus
- Erkko, A. & Hannukkala, M. (2013). *Mielenterveys voimaksi. Käsikirja nuorisotyön ammattilaisille*. (5.p.). Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Grönros, E.-R., Haapanen, M., Heinonen, T.-R., Joki, L., Nuutinen, L. & Vilkkamaa-Viitala, M. (toim.) (2006). *Kielitoimiston sanakirja 1 A-K*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki. Yliopistopaino.
- Honkatukia, P. (2018) Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina. Teoksessa T. Kiilakoski & P. Honkatukia (toim.), *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä* (s.149-170). Tampere: Vastapaino.
- Huopalainen, E. (2009). *Porukassa reissuun. Ryhmätoiminnan merkitys nuorelle* (Opinnäytetyö, Mikkelin ammattikorkeakoulu, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma). Saatavilla

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5691/Huopalainen_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

IC Thinking. Research base. Saatavilla

8.5.2018. <https://sites.google.com/site/icthinking/research-base>

Jokela, M. & Portman, A. (18.5.2018) Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma. [Luento]. Helsinki.

Jokela, M. & Portman, A. (25.05.2018). Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma [Seminaari]. Helsinki.

Kananen, J. (2015). *Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy .

Kelman, H. & Fisher, R. (2003). *Conflict Analysis and Resolution*. Oxford handbook of political psychology. Englan: Oxrord University Press. Saatavilla 8.5.2018

https://scholar.harvard.edu/files/hckelman/files/Conflict_Analysis_and_Resolution_2003_Oxford_Handbook.pdf?m=1360038957

Kuula, A. (2010) Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. (s.213–235). Helsinki: Yliopistopaino

Kylmäkoski, M. (2018). Johdatus arviointiin eli oppimiseen, kehittämiseen, valtaan, vastuuseen ja eettisyyteen. Teoksessa T. Kiilakoski & P. Honkatukia (toim.), *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä* (s.293-326). Tampere: Vastapaino.

L1285/2016. Nuorisolaki. Saatavil-

la <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>

Liht, J. & Savage, S. (2013). *Preventing Violent Extremism through Value Complexity: Being Muslim Being British*. Journal of Strategic Security. 4/2013 Artikkel 3. Saatavilla

9.5.2018 <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1253&context=jss>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Etusivu. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 15-18v. 15-18 vuotiaan persoonallisuuden kehitys. (i.a).

- Saatavilla 3.12.2018 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Etusivu. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 12-15v. 12-15 vuotiaan persoonallisuuden kehitys. (i.a). Saatavilla 3.12.2018 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. (2011) Psykiatria. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M. & Partonen, T. (toim.), *Nuorisopsykiatria*. (s.562–594). Helsinki: Duodecim
- Minun Silmin Sinun Silmin. Etusivu. Saatavilla 3.12.2018. <https://misi.hel.fi/>
- Minun silmin, Sinun silmin. Etusivu. Irti mustavalkoisesta ajattelusta. Saatavilla 9.5.2018 <https://misi.hel.fi/>
- Minun Silmin, Sinun Silmin. Etusivu. Ohjelma. Saatavilla 5.12.2018 <https://misi.hel.fi/ohjelma/>
- Myyry, L. (2002). *Everyday value conflicts and integrative complexity of thought*. *Scandinavian Journal of Psychology* 43, 385-395. Saatavilla 8.5.2018 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-9450.00306>
- Nuorten mielenterveystalo. Tietoa mielenterveydestä. Mielenterveyden vahvistaminen. Tunteet haltuun. Saatavilla 6.2.2019 https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydes-ta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/tunteet_haltuun.aspx
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (toim.) (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Saatavilla <https://diak.finna.fi/>
- Nurmi, T. (2009). *Suomen sanakirja opiskelijoille ja ulkomaalaisille*. (3.uud.p.). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ojanen, E. (2011). Arvokeskustelun lähtökohtia kasvatuksessa. Teoksessa Jantunen, T. & Ojanen, E. (Toim.), *Arvot kasvatuksessa* (s.7–16) Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ojanen, S. (2003). Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Teoksessa Silkelä, R. (toim.), *Tutkimuksia opetusharjoittelun ohjaukses-*

ta. Saatavilla 27.3.2019

<http://sokl.uef.fi/verkojulkaisut/ohjaus/Ojanen.htm>

Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet. 2014:96. (4.p.). Helsinki: Next Print Oy. Saatavilla 23.10.2018

https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus. (2018). *Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy kouluissa ja oppilaitoksissa*. (1. P.). Helsinki. Saatavilla

3.12.2018 https://www.oph.fi/download/189180_OPH_Ekstremismi_esite_210x210_suomi_VERKKO.pdf

Peda.net.Uskonto 9: Lähimmäinen & vastuu. Minä ja ne muut. Saatavilla

6.2.2019 <https://peda.net/joensuu/ylakoulut/pielisoenkoulu/oppiaineet/uskonto/uskonto-9-luokat/l9ye/7-mina-ja-ne-muut>

Pesonen, E. & Saarainen, T. (2017). *Toiminnallisten ja luovien harjoitteiden haasteet ohjauksessa Kepeli-hankkeessa*. (Opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu, sosiaaliala). Saatavilla

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017112518130>

Pihlajamaa, M. (2017). *Nuoret YK:n asialistalla ja toimijoina*. Saatavilla

3.12.2018. <https://www.yk.fi/node/489>

Pre -ja Post –testi. Minun Silmin, Sinun Silmin. (i.a)

ResearchGate. (2018). *Integravite Complexity of Communications in International Crises*. Saatavilla

31.10.2018 https://www.researchgate.net/publication/241653198_Integrative_Complexity_of_Communication_in_International_Crisis

Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2017) Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s.427-444). Tampere: Vastapaino

Sinkkonen, J. (2010). *Nuoruusikä*. Juva: WSOY.

Sisäministeriö. (2016). Toimenpideohjelman. Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstreemismien ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma.

Sisäministeriön julkaisi 2016:15 Saatavilla

4.12.2018 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74921/Toimenpideohjelma_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Sisäministeriö. Vastualueet. Poliisiasiat. Väkivaltainen radikalisoituminen. (i.a.)
Saatavilla 3.12.2018 <https://intermin.fi/poliisiasiat/vakivaltainen-radikalisoituminen>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (24.09.2018). STM. Ajankohtaista. Pohjoismainen seminaari käsittelee väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyä. Saatavilla
4.12.2018 https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/pohjoismainen-seminaari-kasittelee-vakivaltaisen-radikalisoitumisen-ja-ekstremismin-ennalta-ehkaisya
- Suedfeld, P. (2010). *The Scoring of Integrative Complexity as a Tool in Forecasting Adversary Intentions*. University of British Columbia Vancouver, BC, Canada. Saatavilla
9.5.2018 <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA526439>
- Suomen mielenterveysseura. Etusivu. Mielenterveys. Itsetuntemus. Identiteetti- Kuka minä olen? Saatavilla
6.2.2019 <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kuka-mina-olen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2016). Aiheet. Mielenterveys. Mielenterveyden edistäminen. Lasten ja nuorten mielenterveys. Nuorten mielenterveys. Saatavilla 3.12.2018
<https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/lasten-ja-nuorten-mielenterveys/nuorten-mielenterveys>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Tammi.
- University of Cambridge (2016). University of Cambridge. Enterprise. Tools for resolving global conflict. Saatavilla
8.5.2018 <https://www.enterprise.cam.ac.uk/stories/tools-resolving-global-conflict/>
- Vehkalahti, K., Rautanen, N., Lagström, H. & Pösö, T. (2010) Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rautanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. (s. 10-23). Helsinki: Yliopistopaino

Viestintätieteiden laitos. Ryhmäviestinnän perusteet. Työskentely. Päätöksenteko. Polarisaatio. (i.a) Jyväskylän yliopisto. Saatavilla
4.12.2018 <https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviesti/tyoskentely/paatoksenteko/polarisaatio.html>

MINUN SILMIN, SINUN SILMIN -OHJELMA

Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelma antaa nuorille uusia monialaisen ajattelun taitoja käytettäväksi erityisesti tilanteissa, joihin liittyy vastakkainasettelua tai konfliktinratkaisua. Ohjelma on rakennettu uraa uurtavalle näyttöön perustavalle ICTThinking®-menetelmälle, joka on kehitetty Cambridgen yliopistossa. Minun Silmin, Sinun Silmin -ohjelmaa varten menetelmä on kehitetty erityisesti suomen oloihin soveltuvaksi, kohderyhmänä 14–19 -vuotiaat nuoret.

Ohjelmassa käytetään toiminnallisen oppimisien menetelmiä, ja opetellaan purkamaan mustavalkoisia tilanteita erilaisin harjoituksin. Osallistujat oppivat vuorovaikutustaitoja kahden koulutetun ohjaajan opastuksella ryhmissä. Ohjelmassa painotetaan omien arvojen ja mielipiteiden ilmaisua rakentavasti ja annetaan työkaluja yhteistyöhön.

Monialaisen ajattelun on todettu olevan yhteydessä myös akateemisiin taitoihin siksi, että ne vahvistavat kykyä nähdä asioita toisista, uusista näkökulmista, joka puolestaan edistää monialaista oppimista.

Koska ohjelmassa harjoitellaan muiden asemaan asettumista erilaisin draamakasvatuksen menetelmin, ohjelma lisää sosiaalista pääomaa antamalla pohjaa myös eettisille pohdinnoille sekä demokratiakasvatukselle.

LIITE 2. Minun Silmin, Sinun Silmin -kurssin Suostumuslomake

SUOSTUMUS

Ohjelmaan kuuluu tutkimus, jonka avulla ohjelmaa voidaan kehittää ja sen vaikuttavuutta arvioida. Tutkimus on lyhyt kyselylomake, joka täytetään sekä kurssin alussa, että kurssin lopussa. Lomakkeita käsitellään luottamuksellisesti, eikä niissä kerätä henkilötietoja. Tutkimukseen osallistuminen on koulutukseen osallistujalle vapaaehtoista.

Alle 15-vuotiaan lapsen kohdalla tutkimukseen osallistumiseen tarvitaan vanhemman tai huoltajan suostumus.

Rastita valintasi:

Lapseni osallistuu tutkimukseen
Lapseni ei osallistu tutkimukseen

Huoltajan allekirjoitus ja päivämäärä:

LIITE 3. Kurssin ohjelma

Minun Silmin, Sinun Silmin-kurssin aikataulu

PAIKKA; HELSINKI

OSALLISTUJAT; 8-LUOKKA, 13-15-VUOTIAAT

KURSSIN OHJAAJAT; SOLJA KELLOKOSKI, MALLA HUHTAMO

1.Tapaamiskerta; Olemme sosiaalisia

29.11.2018. klo: 11.35-12.50

2. Tapaamiskerta; Sisä- ja ulkoryhmä, eli ”me” ja ”he”

03.12.2018. klo: 9.40-10.55

3. Tapaamiskerta; Ihmiskunnan matka

11.12.2018. klo:8.15-9.30

4. Tapaamiskerta; Konfliktit ja rauha

14.12.2018. klo:13.15-14.30

5. Tapaamiskerta; Tunteet ja suhteet

17.12.2018. klo:13.15-14.30

6. Tapaamiskerta; Onks reiluu?

08.01.2019. klo:13.15-14.30

7. Tapaamiskerta; Kuinka sanat vaikuttavat meihin

10.01.2019. klo:11.35-12.50

8.Tapaamiskerta; Yhteenveto, mitä jäi käteen?

14.01.2019. klo:13.15-14.30

LIITE 4. Teemahaastattelujen runko ja haastattelukysymykset

Ennen kurssia 21.11.2018;

1. Ihmisten erilaisuus -Millaiset ihmiset ovat mielestäsi todella erilaisia kuin sinä ja sinun ystäväsi/perheesi?
2. Kanssakäyminen erilaisten ihmisten kanssa -Minkälaista kanssakäyminen näiden ihmisten kanssa on?
3. Samaistuminen -Onko tilanteita, joissa voisit samastua heihin? Kerro esimerkki.

Kurssin jälkeen 29.1.2019;

1. Ihmisten erilaisuus -Millaiset ihmiset ovat mielestäsi todella erilaisia kuin sinä ja sinun ystäväsi/perheesi?
2. Kanssakäyminen erilaisten ihmisten kanssa -Minkälaista kanssakäyminen näiden ihmisten kanssa on?
3. Opitut asiat -Mitä sellaista olet oppinut tällä kurssilla, joka auttaa sinua tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa?